

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

KATEDRA BIOTECHNICKÝCH ÚPRAV KRAJINY

Česká zemědělská univerzita v Praze

**Fakulta životního
prostředí**

**Obraz venkovského sídla v krajině – zhodnocení
vizuálních preferencí**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor práce: Bc. Kristýna Havlová

Vedoucí práce: Ing. Kristina Janečková, Ph.D.

© 2019 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Kristýna Havel Rezková

Regionální environmentální správa

Název práce

Obraz venkovského sídla v krajině – zhodnocení vizuálních preferencí

Název anglicky

Rural settlements in the landscape – visual preferences

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zhodnocení vizuálních preferencí pro charakteristické znaky sídel vesnického typu, které se uplatňují v obraze sídla při pohledu z volné krajiny. Výsledky práce budou využity pro rozvoj metodologie hodnocení krajinného rázu ve smyslu zákona 114/1992 Sb.

Metodika

Budou vybrány příklady znaků krajinného rázu, které se výrazně uplatňují při vytváření obrazu venkovského sídla, případně jeho blízkého okolí. Na fotografiích krajiny budou tyto znaky pomocí grafického zpracování zvýrazněny či naopak potlačeny. V rámci sociologického průzkumu budou respondenti tyto fotografie hodnotit, rozdíly v hodnocení jednotlivých fotografií budou vyhodnoceny a využity pro stanovení vizuálních preferencí pro dané znaky.

Doporučený rozsah práce

40 stran textu, grafické přílohy

Klíčová slova

Krajinný ráz, vesnické sídlo, vizuální preference, estetické hodnoty

Doporučené zdroje informací

KRATOCHVÍL, P. – NORBERG-SCHULZ, C. – HALÍK, P. *Genius loci : krajina, místo, architektura*. Praha: Dokořán, 2010. ISBN 978-80-7363-303-5.

KUPKA, J. *Krajiny kulturní a historické : vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010. ISBN 978-80-01-04653-1.

MÍCHAL, I. – LOW, J. *Krajinný ráz*. Kostelec n.Č.l.: LP, 2003.

SCHMEIDLER, K. *Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě*. Brno: Zdeněk Novotný, 2001. ISBN 80-238-6582-.

SKLENIČKA, P. *Základy krajinného plánování*. Praha: Naděžda Skleničková, 2003. ISBN 80-903206-1-9.

Předběžný termín obhajoby

2018/19 LS – FŽP

Vedoucí práce

Ing. Kristina Janečková, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra biotechnických úprav krajiny

Elektronicky schváleno dne 11. 3. 2019

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 12. 3. 2019

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.

Děkan

V Praze dne 25. 03. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Obraz venkovského sídla v krajině – zhodnocení vizuálních preferencí“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob. Dále prohlašuji, že tištěná verze se shoduje s verzí odevzdanou přes Univerzitní informační systém.

V Praze dne 2019/04/18

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé diplomové práce Ing. Kristině Janečkové, Ph.D. za čas věnovaný mi při konzultacích a neocenitelné rady zkušeného odborníka, a mé rodině za obrovské pochopení a trpělivost.

Obraz venkovského sídla v krajině – zhodnocení vizuálních preferencí

Souhrn

Cílem této diplomové práce bylo zhodnotit pozitivní a negativní percepci vybraných obrazů krajiny, ve které figuruje vesnické sídlo. Pomocí dotazníkového šetření byla nasbírána data o vnímání čtyř krajinných prvků: kostel jako dominanta krajiny, zeleň rámuující sídlo, cesta do sídla a stavba nevhodného měřítka. První tři prvky byly nafoceny v okolí obce Křivice v Královéhradeckém kraji, čtvrtý pak v kraji Středočeském. Z fotografie ke každému tématu byly seskládány dvojice. První snímek v sadě byl vždy v reálné podobě porovnáván se stejným, na kterém byl různě upraven řešený prvek. V dotazníku pak respondenti volili pokaždé jednu možnost, která na ně osobně působila pozitivněji.

Šetření prokázalo pozitivní vnímání krajinných prvků spjatých s vazbou na minulost a negativní percepci objektů nerespektující měřítko tradičních venkovských staveb a tím narušujících *genia loci*. Nejvíce respondentům vadilo odstraňování zeleně podél cest (96,5% až 98,3% dotázaných), ale i zbavení polní cesty jejího přírodního povrchu (93%). Změnu krajinné dominanty kostela – jeho vyšší stáří (93%), menší měřítko (88,7%) či úplnou absenci (89,6%) vnímalo negativně podobně velké množství oslovených. Zakrytí kostela stromy pak bylo vnímáno také negativně, ale s podstatně menším rozdílem (62,6% - 65,2%). Navyšování zeleně bylo percipováno pozitivně (75,7% - 61,7%) do okamžiku, kdy tato vegetace zneviditelnila dominantu. Zakrytí kostela vnímalo pozitivně jen 34,8% dotázaných. Stavba panelového domu narušující obraz sídla v krajině byla chápána negativně (83,5%-88,7%). Na odstranění technické stavby, vodojemu, ale nebyl tak jednoznačně záporný pohled. Jen lehce přes polovinu respondentů (56,5%) percipovalo toto odstranění kladně.

Tyto estetické hodnoty krajiny kladně vnímané respondenty by tedy mělo být možné v rámci ochrany krajiny zachovávat díky případné podpoře veřejnosti méně namáhavě než ty, ve kterých veřejnost nespátřuje tak jednoznačnou libost.

Klíčová slova: Krajinný ráz, vesnické sídlo, vizuální preference, průzkum, estetické hodnoty, krajinný prvek, percepce

Rural settlements in the landscape – visual preferences

Summary

The aim of this degree work was to evaluate both positive and negative perception of selected images of a landscape with a rural settlement. A research carried out by means of a questionnaire inquiry provided data showing the perception of four landscape elements: a church as a landscape dominant, green vegetation as a frame of a settlement, a road/path to the settlement and a structure on an unsuitable scale. The first three elements were photographed near the village of Krivice in the Hradec Králové region and the last one in the Central Bohemian region. The photos covering each issue were matched into couples. The first photograph in the set showed a real image which was gradually compared with versions of the same snap modified according to the elements in question. The task of the respondents was to choose each time the photo which affected them positively.

The inquiry proved a positive perception of landscape elements with a connection to the past; on the other hand, buildings neglecting the scale of traditional rural structures and thus disturbing a genius loci were perceived negatively. The respondents significantly disapproved of removing the green vegetation along the local roads (96.5% to 98.3% questioned) but also clearing away the natural surface layer on a country road (93%). The changes in the landscape dominant – the church – due to its virtually longer age (93%), smaller scale (88.7%) or its total absence (89.6%) were also perceived negatively by a similarly significant percentage of the enquired. Blocking the view of the church by trees was also perceived negatively but with a substantially smaller difference (62.6% - 65.2%). A bigger amount of green vegetation was perceived positively until the moment in which the vegetation made the dominant invisible. Only 34.8% respondents perceived positively cover the church. The construction of a prefab block spoiling the image of the settlement in the landscape was accepted negatively (83.5% - 88.7%). However, the opinions of the removal of a technical structure (a water reservoir) were not so plainly negative. Just a little over the half (56.5%) perceived positively this removal.

Within the issue of environmental protection, it should be easier to preserve the aesthetic values of the landscape positively perceived by respondents thanks to the eventual support of the public – unlike preserving the landscape elements not so unambiguously enjoying the popularity with the public.

Key words: Landscape character, rural settlement, visual preferences, research, aesthetic values, landscape element, perception

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Cíl práce	2
3.	Literární rešerše – obraz venkovského sídla v krajině.....	3
3.1	Přírodní versus kulturní krajina.....	3
3.1.1	Sídlo v krajině	4
3.2	Historický vývoj sídla v krajině	5
3.2.1	Počátky osidlování	5
3.2.2	Kolonizace krajiny	6
3.2.3	Husitské a renesanční cíle	6
3.2.4	Raabizace a josefínské reformy	7
3.2.5	20. století.....	8
3.2.6	Přesah do současnosti	10
3.3	Krajinný ráz.....	11
3.3.1.1	Kompozice	12
3.3.2	Estetické vnímání prostředí.....	14
3.3.2.1	Sociální rozměr krajiny	15
3.3.3	Genius loci – významné krajinné prvky	16
3.3.3.1	Dominanta kostelní věže.....	17
3.3.3.2	Zeleň zvýrazňující sídlo	17
3.3.3.3	Cesty ze sídla do krajiny	18
3.3.3.4	Stavba nevhodného měřítka	19
3.3.4	Ochrana krajinného rázu	19
4.	Metodika – zhodnocení vizuálních preferencí.....	21
4.1	Charakteristiky vybrané lokality	21
4.2	Přípravné a terénní práce – dotazníkové šetření.....	23
4.2.1.1	Dominanta kostelní věže	24
4.2.1.2	Zeleň zvýrazňující sídlo	24
4.2.1.3	Cesta do sídla	25
4.2.1.4	Stavba nevhodného měřítka	25
5.	Výsledky	28
5.1	Kostel jako dominanta krajiny	32
5.2	Zeleň rámuující sídlo.....	37

5.3	Cesta do sídla	40
5.4	Stavba nevhodného měřítka	42
6.	Diskuze	46
7.	Závěr.....	51
8.	Seznam citované literatury.....	52
8.1	Odborné publikace	52
8.2	Legislativní dokumenty.....	58
8.3	Elektronické zdroje	58
9.	Seznam příloh	59
9.1	Seznam samostatných příloh.....	59
9.2	Seznam tabulek.....	59
9.3	Seznam obrázků, fotografií a grafů	59

1. Úvod

V poslední době se stále častěji objevuje velmi palčivá otázka negativních změn životního prostředí v důsledku činnosti člověka a s tím souvisejících změn v krajině. Vzhledem k dlouhodobému postupnému vzniku nežádoucích konsekvencí, které si již jsme schopni uvědomit a také chápat jejich příčiny, je žádoucí neprodlužovat procesy krajinného plánování (územního plánování, pozemkových úprav, apod.) a všech příbuzných druhů krajinného managementu, které by mohly tyto problémy přinejmenším zpomalit.

Jedním z takových neblahých záležitostí jsou satelitní městečka v okolí sídel, které narušují svým vzhledem i rozsahem krajinnou harmonii. Pokud zakomponujeme do postupů plánování krajiny názory veřejnosti už během rozhodovacího procesu, můžeme získat časovou výhodu, ale i podporu místních obyvatel ve vyrovnaném rozvoji, který bude v souladu s původní krajinou.

Tato práce je pokusem o načrtnutí způsobu sběru informativních dat o percepci krajiny vybraných krajinných prvků vytvořených člověkem, které svým vývojem jsou spojeny s historickým vědomím veřejnosti. Výsledky by mělo být možné aplikovat v rámci procesu krajinného plánování.

2. Cíl práce

Cílem této diplomové práce je zhodnocení vizuálních preferencí charakteristických znaků sídel vesnického typu uplatňujících se v krajině.

V literární části bude provedena analýza historického vývoje sídla, krajiny a jejich vzájemných interakcí, a vnímání krajinných prvků z tohoto vývoje vyplývajících obyvateli krajiny.

Budou vybrány čtyři estetické atributy venkovských obcí významně se podílející na krajinném rázu. Konkrétně jde o dominantu kostelní věže, cestu do sídla, zeleň rámuující sídlo a stavbu nevhodného měřítka. Tyto budou nafoceny a fotografie skutečného stavu budou porovnávány s upravenými fotografiemi téhož pohledu. Pomocí adresného dotazování bude provedeno šetření na vypovídajícím vzorku respondentů z různých skupin uživatelů krajiny.

Práce si dává za úkol nalézt souvislosti mezi vnímáním vybraných krajinných znaků a charakteristikami obyvatel jako jsou pohlaví, věk, velikost bydliště, dosažený stupeň vzdělání, obor zaměstnání a v tomto konkrétním případě důležitá residentura v místě šetření a vztah k půdě (její vlastnictví nebo hospodaření na zemědělské půdě).

Výsledkem pak bude statistické vyhodnocení pozitivních i negativních preferencí určených znaků vesnických sídel, které je možné dále využít v procesech územního pánování i pozemkových úprav.

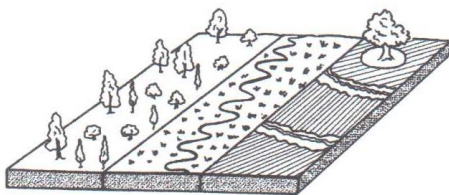
3. Literární rešerše – obraz venkovského sídla v krajině

„Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.“ Takto definuje krajinu Zákon č. 114 z roku 1992, o ochraně přírody a krajiny. Evropská úmluva o krajině z roku 2000 (podle překladu z roku 2017) ale definuje krajinu jako „část území, tak jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a / nebo lidských faktorů“. Je tedy jasné, že důležitost percepce obyvatel krajiny je nedílnou součástí jejího chápání. Péče a ochrana krajiny musí zahrnovat nejen odborné pohledy specialistů, ale také cítění lidí pohybujících se v krajině (Molnárová, 2017). Musíme totiž brát v potaz, že každá konkrétní krajina je jedinečná a je upomínkou lidí, kteří zde žili v minulosti, žijí v současnosti, ale také těch, kteří v této krajině teprve žít budou (Kender, 2004).

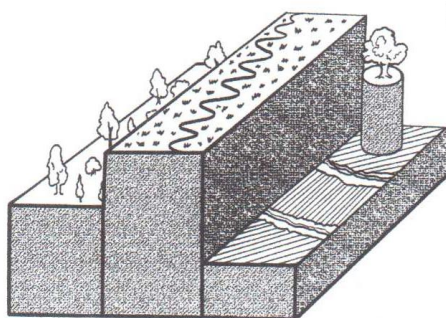
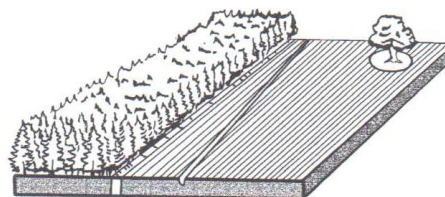
3.1 Přírodní versus kulturní krajina

Výchozím terénem pro vznik kulturní krajiny byla krajina přírodní, tedy taková, která byla utvářena pouze působením přírodních sil a je dosud neovlivněná lidmi. Nástupem člověka a jeho činnosti se postupně měnila v krajinu kulturní. Do konce 18. století nejvýraznější aktivitou modifikující krajinu bylo zemědělství (Kupka, 2010). V současné době se na celém území našeho státu rozprostírá krajina kulturní více či méně ovlivněná lidskou činností. Veškerou krajinu bychom tedy měli chápat jako krajinu urbanizovanou a při jakýchkoliv úpravách by měla být brána v potaz integrita sídla a jejího okolí (Jehlík, 2013).

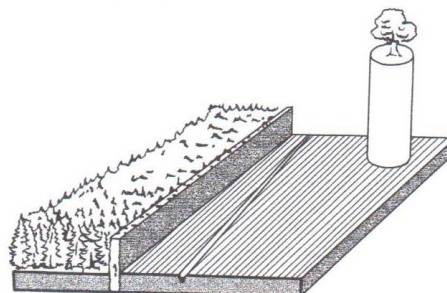
1950

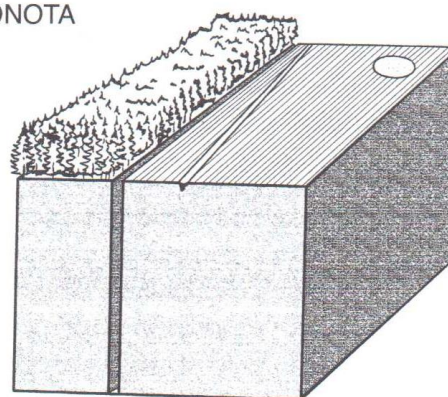
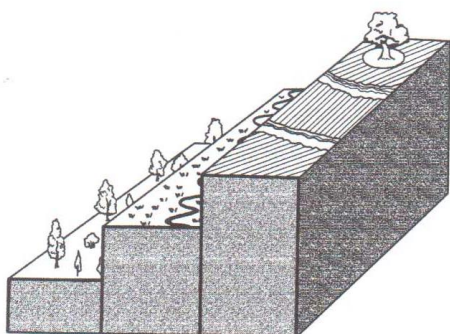
1990

PŘÍRODNÍ HODNOTA

PRODUKČNÍ HODNOTA

Obrázek 1: Rozdíly přírodních a produkčních hodnot krajiny v průběhu času (Kovář, 2014)

3.1.1 Sídlo v krajině

Česká republika je tvořena nezvykle velkým množstvím malých sídel (Horáček, 2017). Převážnou část krajiny naší republiky je tedy možné považovat za venkovskou. V dnešní době mnoho lidí stále uniká z měst na venkov především z důvodu rozdílnosti kvality ovzduší a vody, množství zeleně anebo dostupnosti rekreace ve volné krajině. Trend rozsáhlé urbanizace a snahy přizpůsobit venkovské sídlo městu vede k obavám o zánik vesnice jako takové (Kovář, 2014).

Abychom mohli udělat sofistikované rozhodnutí o důležitých prvcích rurálních sídel formujících krajinu, které je nutné ochránit, je třeba nejprve si ujasnit hranice mezi krajinou a sídlem a zároveň jejich styčné body.

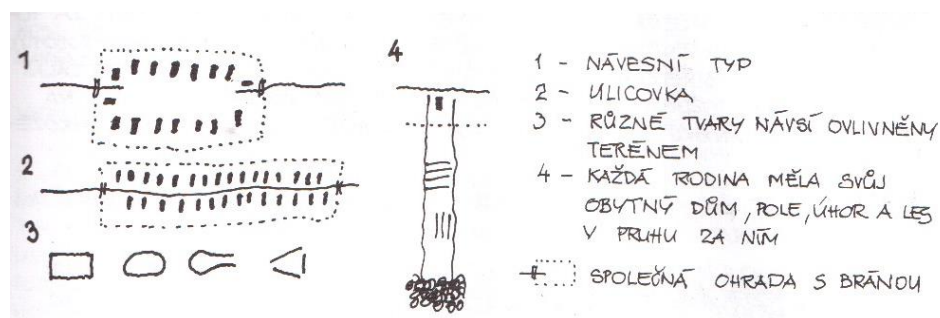
3.2 Historický vývoj sídla v krajině

Velmi úzká souvislost naší krajiny s venkovem je zakotvena v jejich dlouhém společném vývoji. Vesnická sídla byla odnepaměti na své okolní krajině hospodářsky závislá. Úpravy venkova formovaly krajinu a také naopak změny v krajině jsou propány do vývoje sídel. Přestože se může jevit krajina v dlouhodobém pozorování jako pasivní pozadí činností člověka, je ale také aktivní složkou v rozvoji společnosti (Löw a Míchal, 2003).

3.2.1 Počátky osidlování

Česká krajina byla kolonizována už přibližně v 5. – 6. tisíciletí před Kristem v mladší době kamenné prvotními zemědělci. Dokladem jsou archeologické nálezy neolitických rodových chat, primárních plodin a kosterních pozůstatků prvních domácích zvířat. Každý rod vždy osídlil úrodnou půdu charakteru stepi (Polabí, Dolní Ohře, Jižní Morava) a obdělával společnou půdu. Po několika letech, kdy docházelo ke snižování výnosů se přesunul celý rod na nové území. Největší část naší země ale v té době byla porostlá listnatými pralesy. To se začalo měnit stále se rozšiřujícím působením Římské říše v prvním až pátém století našeho letopočtu (Sklenička, 2003).

Důležitým milníkem pak bylo v 5. – 6. století stěhování slovanských národů, které se usadily v našich nejvýnosnějších oblastech, kde stavěli rodové dvorce a později rodové vsi s hradišti, která sloužila jako správa a útočiště pro obyvatele okolních vsí. Postupem času se uspořádání slovanských vesnic vytříbilo do několika typů – návesní, ulicovka a návesní ulicovka. Pro všechny bylo ale typické, že každý rod měl vždy svůj obytný dům, pole, úhor a les v zákrytu radiálně od středu vesnice (Sýkora, 2002).

Obrázek 2: Schéma hlavních půdorysných typů ranně slovanských vsí (Sýkora, 2002)

3.2.2 Kolonizace krajiny

Období Velkomoravské říše přineslo zásadní změnu v majetkovém a mocenském uspořádání společnosti. Společnou půdu postupně nahrazuje feudální systém dominikálu a rustikálu a vzhledem k nevolnictví nebo povinnosti roboty jsou ranně středověké vesnice ve velmi úzké vazbě s feudálním sídlem, později po rozšíření křesťanského náboženství i s románskými kostely jako rychlé útočiště ve chvílích blížícího se nebezpečí. K zahušťování sídelní sítě u nás dochází ve 13. století, kdy je založeno mnoho nových vesnic, měst, hradů a klášterů i na zalesněných územích. Kácením původních lesů vzniká plocha pro sídla i další zemědělskou půdu. Tato kolonizace probíhala na základě úmluvy mezi feudálem nebo zástupcem církve a zpravidla německým lokátorem, kteří kolonizované území rozdělili na parcely (tzv. lány), které ležely podélně vedle sebe kolmo k silnici. Tímto způsobem vznikl nový vesnický typ bez návsi – lánový. U nově zakládaných návěsí byl použit osvědčený princip, kdy návěs byla obklopena domy, na které vždy navazoval lán se zahradou, polem, úhorem, loukou a lesem po sobě jdoucími. Velikost návěsí se odvíjela od počtu domů (Löw a Míchal, 2003).

3.2.3 Husitské a renesanční cíle

Začátkem 15. století přichází husitské snahy o zvýhodnění pozice nevolníků a rustikálů, ale po skončení válek, díky nimž došlo k vylidnění a vypálení mnoha vesnic, se jejich situace spíše zhoršila zpřísněním roboty pro vrchnost. Také nabývá na síle úsilí feudálů o intenzivnější výnosy a dochází ke sjednocování pozemků a zřizování zemědělských velkostatků. Větší využití krajiny v určitých oblastech zapříčinilo

naprostou změnu charakteru. Příkladem může být vznik rozsáhlých rybníčních soustav díky obrovským investicím šlechty, která chtěla hospodářsky zhodnotit i méně úrodnou bažinatou krajinu Jižních Čech a Pardubicka. Renesanční šlechta také mění své opevněné hrady v zámky s rozlehlými úpravami okolní krajiny na základě renesančních zásad (Sádlo, 2005).

V 16. století se díky rychlejšímu nárůstu počtu obyvatel mění i vesnice a krajina. Staví se nové chalupy i panské dvory ve vesnicích, v centru dominikální půdy nebo u zámků. Nově vznikají v otevřené krajině sezónní zemědělské stavby (příkladem seníky nebo letní stáje). Významnými objekty potřebnými pro celou vesnici byly kovárny stojící na návsi nebo u cest, mlýny zpravidla budované na vodních tocích (větrné mlýny se u nás objevují ojediněle) a hřbitovy za vesnicí (Sýkora, 2002).

3.2.4 Raabizace a josefínské reformy

Třicetiletá válka se zapsala do rozvoje vesnic přímo katastroficky. Rozdrancovaná stavení, zpustošené sady, vinice i pole a rozbořené hráze rybníků na venkově způsobily hladomor. Ekonom císařovny Marie Terezie Raab navrhoval rozdělit půdu mezi poddané s určeným ročním nájmem a zakládat nové vesnice (na pravoúhlém půdoryse s přesně stejnými domy). Tyto vsi byly ulicové, návsní i rozptýleně dvorcové v horských oblastech. Období Raabizace znamenalo také modifikaci využití krajiny zavedením pěstování pícnin, které daly možnost střídání plodin a bylo tak možné i zrušit úhor. Estetické a účelné přetváření krajiny v baroku bylo skutečně velkorysé a zároveň citlivé. A soudobou krajinu si dnes umíme jen těžko představit bez důležitých dominantních návrší, kostelů, kaplí, zvoníc anebo rozlehlých parků, zahrad a obor či rybníků. Velký rozmach zaznamenalo také budování cest, které nebyly jen pouhými komunikacemi, ale vytvářely hlavní osy a průhledy pro zvýraznění center a dominant, ke kterým směřovaly (Kupka, 2010).

Zásadními byly Josefínské patenty, kterými byla zrušena roboty a také určena minimální plocha pozemků, čímž se zabránilo jejich přílišnému dělení. Toto způsobilo nárůst malých hospodářství a transformaci původních půdorysů vesnic zastavováním návsi, protahování vsí budováním dalších chalup podél cest, vznikem samot a

osamocených dvorců pro chudší obyvatele ve volné krajině a zahušťování císařské cestní sítě s novými zájezdními hostinci (Sýkora, 1998).

Transformaci podléhají v druhé polovině 18. století i lesní porosty. Dřívější listnaté lesy ustupují před smrkovými a borovicovými monokulturami, které zajišťují rychlejší odbyt stavebního dříví. Význačné krajinné modifikace zapříčinilo také zalíbení šlechty v estetických krajinných úpravách. S rekonstrukcemi zámků realizovalo panstvo i rozměrné krajinářské kompozice projevující se nejen v zámeckých parcích, ale i při zakládání nových vesnic, vyhlídkových cest, úpravami vodních ploch, osazováním soch v krajině nebo vysazováním stromových alejí podél cest kromě hospodářského významu i pro orientační a estetickou hodnotu (Kupka, 2010).

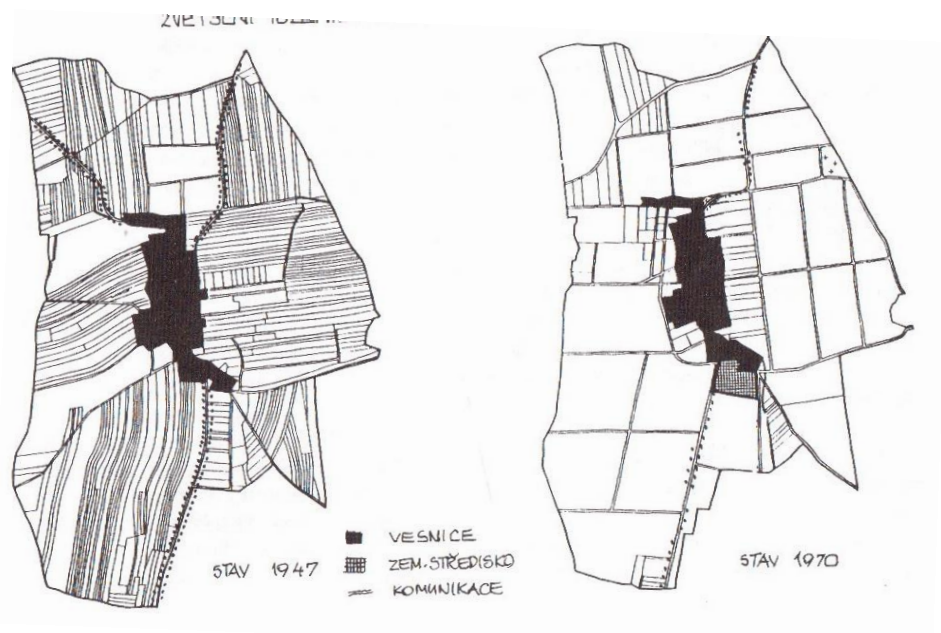
Živelný rozmach vesnických staveb v 19. století zapříčinila snaha o rozsáhlejší využití venkova. Zakládají se stavby pro hospodářský průmysl (například mlékárny, pivovary, cukrovary, lihovary, sýrárny, sladovny apod.) povětšinou podél silnic a železnic, které byly také v čilém rozmachu. V okolí těchto areálů přinášejících pracovní příležitosti ale také v okolí měst, komunikací i vodních toků se rozrůstají vesnice, které jsou často vybaveny školou, kostelem i hřbitovem. Krajina se stále tříští dělením pozemků mezi členy rodiny i cizí vlastníky. Toto zastavilo až několik pozemkových reforem (Sýkora, 2002).

Plochy lesů stále ubývají, a i přes několik omezení se dostávají ke svému historickému minimu. Oproti této tendenci se objevuje romantická myšlenka návratu k přírodě a jsou zakládány rozlehlé parky v okolí měst, zámků a následně i ve venkovské krajině. Zahrady jsou opakem renesančních a barokních ornamentálních vzorů a jsou navrhovány ve volném anglickém stylu, do kterého jsou zakomponovány původní zříceniny starých hradů jako přirozené dominanty nebo jsou do kompozice začleňovány romantické stavby chrámků a altánků (Löw a Míchal, 2003).

3.2.5 20. století

Na přelomu 19. a 20. století byla hustota osídlení na našem území vysoká, což se od té doby příliš nezměnilo. Vzdálenost vesnic se pohybovala většinou od 1,5 do 3

km. Naprostá většina naší krajiny byla pokryta ornou půdou a přibližně na třetině se nacházely lesy. Snahy o scelování pozemků nebyly v Čechách schváleny a tak byly realizovány jen na některých místech na Moravě. Pro využívání přírodních zdrojů v průmyslu se v krajině objevují kamenolomy, pískovny, cihelny, uhelné a železorné doly. Stavby potravinářského průmyslu rozšiřují své měřítko díky novým technologiím (myšlena ocel, litina a beton). Náš venkov ve vnitrozemí nebyl tak neblaze zasažen druhou světovou válkou jako například v Polsku nebo v Německu. Vesnice v pohraničním pásmu, kde docházelo k bojům a kde se realizovalo ve velkém vysídlování německého obyvatelstva, ale často zůstaly poničené a pusté až do dnešních dní (Sýkora, 1998).

Obrázek 3: Zvětšování pozemků obdělávaných polí 1950 - 1989 (Sýkora, 1998)

Jednu z největších změn krajiny v novodobé historii znamenal rok 1948. Postupně ubývala populace na vesnicích, protože stát nabíral pracovníky do průmyslu. Počet sídel do dvou tisíc obyvatel se rapidně snižoval. Menší vsinky zanikaly úplně, pokud nebyly dostatečně perspektivní pro komunistickou politiku. Vyvlastňováním půdy, hospodářského zvířectva i strojů a násilnými vstupy sedláků spravujících malé zemědělské usedlosti do družstevních organizací o průměrné rozloze 600 – 700 ha obhospodařované plochy se zjednodušuje krajinná struktura, ubývá polních cest, mezi

a remízků i rozptýlené zeleně, pastvin a luk i drobných sakrálních staveb (Lokoč a Ulčák, 2009).

Chybějící polní cesty představují neprostupnost krajiny pro mechanizaci, ale také pro samotné obyvatele vsí i turisty. Pojezdy zemědělské techniky se přesouvají na silnice, které procházejí vesnicemi, a tak narušují obytný prostor. Zemědělské podniky staví velkovýrobní masa, mléka a skladovací stavby polních plodin na okraji vesnic, kde narušují krajinný ráz (Ungerma, 2001). Zemědělské výroby jsou soustředěny pouze do některých předem vybraných vsí, kde se také budují stavby obytné i občanské vybavenosti, které často nekorespondují s charakterem a měřítkem původních vesnických objektů a do dnešních dní jsou připomínkou megalomanských myšlenek totalitního režimu. Venkovská sídla mimo tyto kumulace výroby a průmyslu byla odsouzena k pomalému zániku (Sýkora, 2002).

3.2.6 Přesah do současnosti

Po převratu v roce 1989 se velká zemědělská družstva rozpadla na menší podniky hospodařící na maximálně jednom nebo na dvou katastrálních územích. Orná půda je méně využívána, na některých místech leží ladem a na jiných místech v sousedství vesnic poblíž velkých měst je zabírána pro budování satelitních městeček, která jsou často budována bez návaznosti na existující půdorys vesnice a jsou plná domů nemajících jednotnou podobu nebo vazbu na historickou podobu českého vesnického stavení. Další orná půda je zabírána pro rozsáhlé skladové a obchodní areály nedaleko velkých měst nebo dopravních uzlů (Sýkora, 2002).

Vznik tzv. urban sprawls znamená rozsáhlé změny krajinných struktur, a to nejen jejich vzhledu, ale také funkce. Podle studie RNDr. Chumana a RNDr. Romportla (Ouředníček, 2013) se ve sledovaném období v letech 1990 až 2006 rozšířila urbánní plocha o 15 km² za rok, a to nejčastěji záborem velmi úrodné zemědělské půdy (přes 60 %) a ploch trvalých travních porostů (více než 10 %). To se stává velkým problémem nejen pro krajinu, která je postižena ztrátou přírodních biotopů, snížením své retenční schopnosti a dalšími nepříznivými důsledky, ale také pro město, které se fragmentuje a tradiční hranice mezi sídlem a krajinou se stírá. Je tedy zřejmé, že trendem je budovat na „zelené louce“.

ponechanou původnímu účelu bychom ale mohli pomoci přestavěním nevyužívaných brownfields.

Naše venkovská krajina v současné době palčivě potřebuje změny. Především jde o pozemkové úpravy, které obnoví nebo dobudují polní cesty, zvýší ekologickou stabilitu, retenci vody v krajině atd. Bohužel jsou prováděny velmi pomalu a v menším měřítku, než je potřebné (Sýkora, 2002).

3.3 Krajinný ráz

Pojem krajinného rázu je znám už od druhé poloviny devatenáctého století. Jeho ochranou se zabývala okrašlovací hnutí (Klvač, 2009). Nyní je také tento pojem zaštitěn v české legislativě v zákoně č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Vzhledem ale k obecnosti vysvětlení v zákoně je nelehkou záležitostí tento zákon do důsledku vymáhat, protože každý si může představit „přírodní, kulturní a historickou charakteristiku určitého místa či oblasti“ jiným způsobem, a tedy reálně ho ubránit před „činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu“ může být problém.

Legislativní vysvětlení pojmu krajina je velice široké a lze si ho detailněji rozebrat podle toho, o jaký rozměr krajiny se momentálně zajímáme, ať už je to geografický, ekologický, ekonomický nebo v našem případě asi nejbližší architektonický, společně s historickým, demografickým, a především emocionálním dohromady (Librová, 1987).

Krajinu lze dle našich měřítek rozdělit na krajinu přírodní a krajinu kulturní, i když Librová (1987) se distancuje od příkrého oddělování „divočiny“ od míst ovlivněných člověkem. Z globálního hlediska již vlastně neexistují žádné plochy bez následků lidského působení (I kdyby jen zprostředkovaně díky změnám kvality ovzduší). Krajina kulturní je specifická socioekonomickými komponenty. Nejvíce zásadní úpravy krajiny způsobila hospodářská lidská činnost z důvodů zemědělských a lesnických (Löw a Míchal, 2003).

Z výše shrnutého vývoje vyplývá, že pro člověka je nejhodnotnějším úkolem krajinného prostoru význam hospodářský. Krajina kromě toho, že je rezervoárem

přírodních obnovitelných i neobnovitelných zdrojů, má ale mnoho dalších pro obyvatele důležitých funkcí, například ekologickou, obytnou, rekreační nebo estetickou (Librová, 1987). Antropogenní zásahy do historického vývoje české krajiny, byly velké a převážně nevratné. Přírodní krajina, tedy taková, jejímiž tvůrci byly pouze přírodní vlivy, se ve své původní podobě na našem území už v podstatě nenachází. Je možné v ČR nalézt pouze malá území přírodě blízké kulturní krajiny, kde trvale žije maximálně 5 – 8 osob na 1 km² (Löw a Míchal, 2003).

Otisky lidské činnosti v krajině můžeme označit jako kulturní a historické charakteristiky, které jsme schopni kategorizovat a na základě jejich členění pak hodnotit krajinný ráz každé konkrétní krajiny (Kupka, 2010). Těmito znaky jsou jak „umělé“ součásti území (sídla, budovy a cesty), tak naturální (rozptýlená zeleň, meze, krajnice a příkopy polních cest, tůň, potůčky, mokřady, rybníky atd.). Tyto prvky krajinného rázu převážně neslouží hospodářskému účelu (kromě polních cest využívaných k přesunu hospodářské techniky), mají ale neocenitelnou hodnotu v intenzivně zemědělsky využívané krajině pro ekologickou stabilitu území. Značnou roli hraje různorodost zmíněných atributů, která je v úzkém vztahu s mírou diverzity živočišných druhů. Neopominutelnou funkcí je i protierozní ochrana půdy i vody a estetický význam, protože tyto prvky často napomáhají orientaci v jednotvárné zemědělské krajině (Lokoč a Ulčák, 2009). Většina elementů vznikla na základě konkrétní události nebo v důsledku dřívější formy zemědělství a v současné době se dostává do popředí i jejich rekreační, rituální a sakrální poslání. Stanovení hodnoty krajinného rázu pak závisí na rozmanitosti a kvantitě těchto prvků (Sklenička, 2003).

Krajinný ráz je tak možné přiřadit k estetickým hodnotám, protože je určován na základě zrakových vjemů diváka, a to subjektivních bez nutnosti odborného rozhledu v oboru. Zajoncová (2009) přirovnává účinek krajiny k uměleckému obrazu, kdy libost je dána pocitovou harmonií celku tvořenou prostory, hmotami, tvary a barevností, ale také vůněmi a zvuky.

3.3.1.1 Kompozice

Estetickou hodnotu krajiny udává její reálný vzhled a je vnímán subjektivně zrakovými vjemy. Kompozici krajiny můžeme ale považovat za objektivní estetickou

vlastnost, která je „syntézou vizuálně postižitelných krajinných složek“. Kompozice je dána objemy a plochami – základními geometrickými formami, které jsou užívané v jakékoliv umělecké tvorbě a jsou společné i pro projektování krajinného prostoru, kde paleta kompozičních prostředků dostává mnohem širší rozpětí, a to hlavně navýšením o přírodní prvky. V krajinné tvorbě se tak snoubí architektonická, urbanistická a zahradní tvorba. Body, lineární útvary a plochy jsou stavebními kameny prostorů všude kolem nás. Základními nástroji sladění těchto prostorových elementů je pak měřítko, proporce, rytmus, gradace, dominance, symetrie, asymetrie nebo kontrast a harmonie (Sklenička, 2003). Urbanista by při projektování krajinných změn měl respektovat tyto prvky prostorové kompozice.

Důležitými zákonitostmi pro návrh úprav krajiny jsou ale také orientace, hranice (konstrukce zdí či rozdílné úrovně) a rychlost. Pro vnímání obrazu krajiny je významným hlediskem pohyb. Některé prvky percipujeme lépe při pěší chůzi, protože při rychlejším pohybu například při jízdě autem se některé krajinné elementy nedají vnímat vůbec. Z hlediska utváření urbanistického prostoru je tedy nejdůležitější pohyb chodce. Projektant zodpovídá za to, zda se bude člověk cítit v kontaktu s krajinou či v izolaci. Bariérou může být zeď, úroňové rozvrstvení, ale také vysoká rychlost. Člověk potřebuje určitý čas k vnímání a prožití viděného. Smysluplnost přenosu informací klesá s rychlostí pohybu (expozicí podnětů). Průměrná rychlost chodce je 5 km/hod. Přílišné rozvolnění nezastavěných ploch není ideální pro člověka pohybujícího se pěšky a nutí ho vzdálenosti překonávat autem. Přemísťování tímto způsobem, ale zvyšuje rychlost a tím pádem neumožňuje člověku vnímat okolí nebo se aktivně účastnit dění v prostoru a dochází k jeho izolaci (Gehl, 2011).

V obvyklém případě je sledování urbanistického prostoru lidským okem umístěno v přibližné výšce 150 cm nad terénem. Vzhledem k této nízké poloze pozorujeme mnohem kratší perspektivu ploch, které jsou ve skutečnosti mnohem větší. S rostoucí distancí se toto zkreslení pomyslně snižuje. Existence rozporu mezi skutečnou a percipovanou velikostí je pak využívána v urbanistické kompozici. Především při použití horizontálních i vertikálních mrtvých polí z různých zorných bodů, které je třeba projektovat promyšleně pro správný účinek navrhovaného prostoru (Zibrin, 1988).

3.3.2 Estetické vnímání prostředí

Proces vnímání je postupné myšlenkové filtrování, zašifrování, zařazování a následně také obnovování informací. Zjednodušeně je interakcí mezi osobou vnímajícího a objektem vnímání (Zibrin, 1988).

Člověk má tři základní psychické požadavky na podněty: poznávací (snahu o vnímání), citové (touhu po prožívání) a konativní (potřebu vlastní aktivity). Možnost stimulace člověka ve veřejném prostoru je jednou z určujících kritérií jeho kvality (Gehl, 2011).

Je neoddiskutovatelným faktem, že vnímání způsobuje kladné i záporné citové prožitky. Při subjektivním hodnocení životního prostředí člověk přihlíží především k pocitům bezpečí, intimacy, individuality a příslušnosti ke společenství, dále čitelnosti, identifikovatelnosti, územní a sociální reference (Zibrin, 1988).

Fingerová a Finger (2000) připomínají, že už starořecké učení krajinu považovalo za interaktivní komplex člověka a jeho okolí. Dále definují podstatu lidské percepce založenou na třech pilířích – minulosti, dětství a kultuře. Nejprve je prověřeno vnímání filtrem dávné minulosti, kdy člověk považuje za harmonickou krajinu lesostepního typu, kde naši praotci mohli nalézt dostatek potravy a bezpečných úkrytů. Druhým je sociální hodnota krajiny, která vychází z typické scenérie, kde jsme vyrostli. Třetím základem je umělecká symbolika kraje, jež je utvářena spisovateli, básníky, skladateli a malíři. Fingerovi v tomto směru zmiňují jako důležité umělce v tomto směru určující obraz české země malíře Josefa Mánesa, Mikoláše Alše a Josefa Ladu, autora textu české hymny Josefa Kajetána Tyla a skladatele Bedřicha Smetanu. Všichni jasně typizují krajinu Čech jako oblast luk a lesů, bohatou na hory a řeky. Tato charakteristika je v nás silně zakotvena a krajina, která se tomuto vymyká se nám zdá být neharmonická.

Podle Librové (1987) je možné konstatovat, že percepce krajiny v různých skupinách obyvatelstva a s tím spojená ochrana přírody a krajiny je z velké míry ovlivněna vkusem člověka a plasticitou jeho názorů, tedy jeho schopností zvyknout si na změny krajiny, ve které žije. Jako příklad pak Librová dokládá statisticky významná data posbíraná v celorepublikovém šetření z roku 1967 (tehdy ještě na území

Československa). Výsledkem byla zajímavá zjištění, že potřeba krajiny je nejvyšší v nízkém věku a se vzrůstajícím věkem klesá. Dalším důležitým zjištěním byla paralelně se zvyšující potřeba se zvětšující se obcí, ve které respondent žije. V neposlední řadě se objevila souvislost mezi zaměstnáním a vzděláním a potřebou krajiny, kdy lidé s vyšším stupněm vzdělání vykazují vyšší míru potřeby než ti s nižším vzděláním. Potřeba lidí pracujících v zemědělství je srovnatelná s mírou potřeby důchodců a osob v domácnosti, zatímco obyvatelé pracující v kancelářích, službách nebo technických pracovníků, kteří stráví zpravidla většinu pracovní doby v budovách, volnou krajinu a přírodu vyhledávají intenzivněji. Podobné závěry uvádí i Gehl (2011). Podle něj lidé pracující doma chodí mnohem častěji ven než ti, kteří docházejí do zaměstnání a interakci s okolím tak denně prožívají automaticky. Urbanista může návrhem podpořit obyvatele sídel, aby sami vyhledávali pobyt venku.

3.3.2.1 Sociální rozměr krajiny

„To, co vytváří duchovní rozměr krajiny, je zcela jistě nenahmatatelné i slovně neuchopitelné.“ (Sládek, 2015). Základní potřeba vytvoření kvalitního prostředí pro život každého jedince ze všech vrstev společnosti tu byla vždy a v době vzniku sociálně filozofického myšlení vytanula na povrch (Schmeidler, 2001).

Člověk potřebuje pro svůj život prostor, ke kterému si utváří vztah. Toto spojení je formováno jak na čistě soukromé bázi (bydlení), tak v obecné rovině (krajina, sídlo). Uživatel krajiny vnímá atmosféru místa formovanou konkrétními prvky, které tvoří každodenní život. Je to v protikladu k abstraktní dimenzi utvářené pouze funkcí. Až stavební objekty v konkrétní urbanistické kompozici přibližují místo člověku jako obydlenu krajinu. Krajina mimo osídlení je typická svou otevřeností na rozdíl od jasně ohraničených sídel. Sídlo v krajině lze tedy přirovnat k postavě v kulisách (Norberg-Schulz, 2010).

Sociální rozměr krajiny bychom rozhodně neměli opomíjet a k ekologii prostředí neodmyslitelně patří. Prostředí má na psychickou a fyzickou pohodu člověka neoddiskutovatelný efekt, který je dokonce možné změřit (Day, 2002). Krajina je totiž místem, v němž žijeme a které vnímáme. V současné době je často skloňován pojem krajiny v souvislosti se změnami klimatu, především prohlubováním suchých období

a v kontextu s tím také častěji se objevujícími záplavami a povodněmi. Poškození životního prostředí je momentálně palčivý problém. Za jeho zdroj můžeme považovat především člověka. Kontext mezi aktuálním stavem naší planety a lidským konáním je neoddiskutovatelný. Nelze tedy nalézt cestu z této nepříjemné ekologické situace bez toho, abychom řešili záležitosti společenské (Librová, 1987).

Podle Jehlíka (2013) se na místech společnosti sympatických zpravidla bez výjimek shodneme, protože naše percepcce prostoru je založena na psychologických pochodech, a ne primárně na estetice hmot nebo sociologickém rozboru. Percepcce životního prostředí je ovlivněna očekáváním vnímajícího. Každý člověk má svůj specifický „sociogenní filtr“ utvářený vlastními životními zkušenostmi, místem narození nebo spíše vyrůstání, výchovou rodičů ale také například pracovním zařazením, vzděláním nebo okruhem přátel (Librová, 1987). Tento filtr působí tak, že každý může vnímat naprosto stejnou krajinu odlišným způsobem, podobně jako je tomu například u chápání uměleckých děl. Potřeba či hodnota krajiny proto může být pro každého různá. Naší úlohou je tedy pokusit se změnit hodnotový žebříček společnosti, aby hodnota krajiny se stala důležitou pro většinu a nejenom pro několik osob s velkým zaujetím pro věc. Tyto snahy lze sledovat už na konci 19. století v rámci „Okrasných spolků“.

Librová (1987) ještě před pádem železné opony také vyslovuje myšlenku, mnohokrát zopakovanou, ale podle mého názoru stále nedostatečně doceněnou, o důležitosti zkoumání vnímání krajiny u dětí. Dětská skupina je totiž otevřená novým možnostem a lze ji považovat za klíčovou pro budoucí ochranu přírody a krajiny. Dětské postoje jsou dosud tvárné a naší stěžejní prací by mělo být výchovou formovat názory dětí o významu krajiny, aby její hodnotu mohli vnímat i následující generace.

3.3.3 Genius loci – významné krajinné prvky

Lokálně příslušné charakteristiky harmonické kulturní krajiny vznikaly již zmíněným dlouhodobým vývojem. Často lze říci, že ochrana krajinného rázu je spravováním odkazu předchozích generací (Lokoč a Ulčák, 2009). Historické a kulturní rysy konkrétního krajinného výrazu jsou významnými zejména uplatňuje-li se

jejich charakter v krajině vizuálně (Kupka, 2010). Jednotlivé vlastnosti obrazu krajiny se skládají ve fenomenologii místa, které lze jednoznačně popsat identifikačními a orientačními body (Norberg-Schulz, 2010). Tyto atributy nepředstavují pouze estetickou hodnotu, ale dokládají vzájemnou vazbu kulturních, přírodních i ekonomických složek (Angileri a Toccolini, 1993).

3.3.3.1 Dominanta kostelní věže

Siluenta původních vesnických sídel byla příznačná jednoduchým vzhledem stodol, které vytvářely kulisu pro dominantní kostelní věž (Sýkora, 1998). V krajině dominanty tvoří především orientační body, díky kterým se stává jejich okolí jasněji čitelné (Kupka, 2010). Dalším rozměrem je sakrální význam kostela, který si v sobě lidé nesou už z doby baroka, kdy církevní stavby spolu s krajinou jako božím dílem tvořili jednotný celek působící na člověka svou duchovní dimenzí. V současnosti desakralizovaná krajina zbořenými kostely, neprůchozími poutními cestami, novými dopravními uzly a frekventovanými silnicemi, ohromnými stavbami skladových hal a suburbánních ploch se současnému člověku odcizuje (Sládek, 2015).

3.3.3.2 Zeleň zvýrazňující sídlo

Součková (2002) připomíná důležitost stromu v kulturní krajině, jehož funkce je dle jejího názoru stále podhodnocována, ale je na něj již pamatováno v několika dotačních titulech Ministerstva pro místní rozvoj, Ministerstva životního prostředí a Ministerstva zemědělství ČR. Za předpokladu dodržení dvou základních pravidel, kdy v sadovnické úpravě použijeme pouze dřevinu domácí do optimálního stanoviště a realizaci budeme kvalitně udržovat.

„Zeleň na hranici s vesnicí propojuje sídlo s krajinou a spoluvytváří jeho siluetu“ (Sýkora, 1998). Vegetace obklopující sídlo bývá často svázána s jeho historií a architektonickými díly a spolu s ostatními vizuálními prvky formuje nezaměnitelný krajinný ráz (Weber, 2008). Pro člověka je důležitá i funkce vegetace, kterou je jisté poskytnutí bezpečí v rámci své teritoriality. Tyto instinkty jsou v člověku ukotveny již od pravěku (Schmeidler, 2001).

Obrázek 4: Dokreslení krajiny dynamickým prvkem zeleně (Sýkora, 2002)

Zeleň je také významnou součástí Územního systému ekologické stability (dále jen ÚSES), který se dostal do naší legislativy v roce 1992 zákonem č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Jeho podstatou je „udržení a obnova přírodní rovnováhy v krajině, ochrana rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás, šetrné hospodaření s přírodními zdroji a vytvoření soustavy Natura 2000 v České republice v souladu s právem Evropských společenství.“ Celou republikou by tedy měla procházet síť interakčních prvků a biokoridorů (nepřerušované přírodní linie) spojujících biocentra (místa výskytu živých organismů) regionálního a nadregionálního charakteru, které zajišťují život a migraci živočichů i rostlin. Vzhledem k soustavnému zahušťování výstavby ve městech (obzvláště vekoměstského rázu), je umožnění fungujícího ÚSES problémem. Na příkladu hlavního města Prahy dokazuje Fejfar (2011) v některých konkrétních případech naprostou nemožnost nepřerušování koridoru a nutnost redukovat ÚSES oproti generelu. Proto je třeba při plánování zeleně v sídlech neřešit krátkozrace pouze dostatečné plochy či jednotky vegetace, ale brát v potaz i liniové propojení přírodních prvků nad rámec řešeného města, aby se město pro ÚSES nestalo neprostupnou hradbou.

3.3.3.3 Cesty ze sídla do krajiny

Pro rozvoj naší cestní sítě bylo velmi důležitým obdobím baroko. Díky průhledům, osám a bodům (kříže, boží muka, sochy, kapličky, solitérní stromy, remízky apod.) se stala celá krajina provázána do uceleného útvaru. S polními cestami, představujícími spojení sídla s volnou krajinou, souvisí jejich vegetační doprovod.

Zeleň podél cest v minulosti sloužila mnoha účelům. Kromě důležitého letního stínu pro poutníky a ochrany před větrem a sněhem na podzim a v zimě, byla důležitá také pro orientaci. Na českém venkově je pak běžné hospodářské využití cíleným osázením komunikací ovocnými stromy. Není ale nezvyklé ani ozelenění spontánní náletovými dřevinami, které se následně mohly upravovat (Weber, 2008).

3.3.3.4 Stavba nevhodného měřítka

V dnešní době rozvoje sídelních okrajů především na venkově je nutné vesnický charakter krajiny udržet (Sullivan, 1994). Důležitost zachovalosti tradičních staveb na venkově prokázal ve svém průzkumu Arriazy a kolektivu (2004), podle něhož je přímo úměrná vizuální kvalitě krajiny. Nedocenitelná role urbanisty je v projektování proporčně přiměřených staveb a prostranství (Gehl, 2011).

Lepším přístupem by mohla být, zejména při návrhu rozvojových ploch v územním plánování, například adaptace starých nevyužitých venkovských staveb (Sýkora, 1998). Časté nedodržování rázu venkovské zástavby novými zemědělskými výrobkami a podobnými stavbami totiž způsobuje její negativní percepci (Kaplan, 2006).

3.3.4 Ochrana krajinného rázu

Podle Skleničky (2003) můžeme prohlásit ochranu přírody a krajiny za veřejný zájem, protože je nenahraditelnou složkou národního bohatství, a bezprostředně i zprostředkovaně na něm záleží ekonomická i kulturní úroveň života. Vzhledem k tomu, že okolí člověka ovlivňuje jeho fyzické i psychické zdraví, naší metou by mělo být formovat i zachovávat kulturní krajinu v estetické, ekologické i produkční harmonii.

Nejdůležitějšími otázkami ochrany krajinného rázu jsou vymezení lokality, míra a způsob její ochrany. Před určením potřeby ochrany oblastí krajinného rázu, je třeba tyto oblasti vymezit na základě jejich odborného posouzení. Hodnocením krajinného rázu se stanoví estetický, přírodní i kulturně historický význam dané krajiny. Estetická hodnota krajinného prostoru je dána plochami a jejich strukturou,

objemy a tvary na plochách stojícími, materiálem a barvou těchto hmot a mírou jejich dynamiky (Sýkora, 2002).

Hodnocení krajinného rázu je složeno z posuzování přírodních a kulturních znaků. V současné době se zdají být v odborné veřejnosti důležitější otázky přírodovědné a estetické jsou upozadřovány. Při uplatňování péče o krajinu je ale velmi významnou částí působení na činnosti člověka, a proto významným měřítkem posuzování jsou prvky a konsekvence lidského jednání. Hodnocení krajinného rázu je vytvářeno profesionály v krajinářském oboru a jejich výsledky jsou určeny široké veřejnosti jakékoliv odbornosti nebo vzdělání, je tedy třeba aby byly jednoduše srozumitelné, a tak i aplikovatelné mezi všemi účastníky, jichž se to týká (Löw a Míchal, 2003).

Způsobů a metodik, jak provádět hodnocení krajinného rázu je v ČR několik. Všechny se většinou snaží o maximální objektivnost při samotném posuzování jednotlivých lokalit. Musíme si ale uvědomit, že každá krajina je jedinečná a její význam má místní kulturní a historická specifika, která nelze kvantifikovat. Měli bychom tedy brát v potaz individualitu každého místa (Pařízková, 2012).

4. Metodika – zhodnocení vizuálních preferencí

Pro terénní šetření byla zvolena metoda adresného dotazníkového průzkumu s pevně danými standardizovanými otázkami s jedinou možností výběru. Tato kvantitativní výzkumná metoda nám umožní následnou analýzu naměřených sociálních jevů pomocí statistických model. Veškeré grafy, tabulky a fotografie, u kterých není uveden zdroj, jsou zpracovány autorkou práce.

4.1 Charakteristiky vybrané lokality

Obrázek 5: Řešená lokalita na mapě II. Vojenského mapování (dostupné z <https://geoportal.gov.cz> [cit.2019-01-25])

Pro dotazníkové šetření byl zvoleno vesnické sídlo Křivice v Královéhradeckém kraji náležící k obci s pověřeným obecním úřadem Týniště nad Orlicí v okrese Rychnov nad Kněžnou. Vesnice leží v podhůří Orlických hor na dříve významné obchodní komunikaci mezi Týništěm a Rychnovem nad Kněžnou. Dle Löwa a Nováka (2009) bylo toto území osídleno až v patnáctém století z důvodu jeho menší úrodnosti. Nicméně obyvatelé této obce, kterých je podle sčítání lidu z roku 2011 v současnosti 186 (web Českého statistického úřadu, [cit. 2018-12-12]), se v minulosti převážně živilí zemědělskou činností. Jak je vidět při srovnání map II. Vojenského mapování a aktuální mapy se krajina této konkrétní oblasti příliš nezměnila. Tato vesnice dosud patří mezi velmi zachovalá sídla venkovského typu s

osmi chráněnými kulturními památkami v katalogu Národního Památkového ústavu, z nichž pět jsou venkovské domy, jedna venkovská usedlost, špýchar u č.p. 42 a renesanční kostel sv. Vavřince s barokní úpravou (web Národního památkového ústavu, [cit. 2018-12-12]), který je dominantou přilehlé krajiny a je také předmětem dotazování.

Řešená lokalita se nalézá v oblasti krajinného rázu Třebechovicko, která je umístěna v rozvojové oblasti republikového významu Královéhradeckého kraje. Krajinným typem této oblasti je lesní a z menší části lesozemědělská krajina. V našem konkrétním případě je to lesozemědělská krajina (Šindlar, 2004).

Choceňská tabule tvořená měkkým křídovým podkladem je základem Třebechovicka. Kyselé štěrkopísky zde formují terasové plošiny, ve kterých protékající řeka Orlice způsobuje v některých místech až 50 m hluboké rýhy (Cháb, 2007).

Rovinatá oblast obce Křivice a jejího okolí má nadmořskou výšku přibližně 300 mnm a na severovýchodní straně se nachází podlouhlý hřbet Orlických hor jménem Křivina, který zakrývá pohledy do krajiny tímto směrem. Obec s přilehlými polnostmi je obklopena lesy ze všech stran a pravděpodobně díky tomu má mírně teplé a mírně vlhké klima. Dle geoportálu Sowac GIS jsou v tomto území jsou bezskeletovité až slabě skeletovité hluboké až středně hluboké kambizemě (web Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půdy, [cit. 2018-12-12]), s úhrnem srážek 400 až 450 mm ročně a vysokou průměrnou roční teplotou 12°C (web Českého hydrometeorologického ústavu, [cit. 2018-12-12]).

Obrázek 6: Ortofoto řešení obce (dostupné z www.mapy.cz [cit.2019-01-25])

V rámci ÚSES okolo obce Křivice probíhají dva regionální biokoridory RK798 a RK799. Druhý ze jmenovaných se na severní hranici katastrálního území napojuje na regionální biocentrum 505 Přední Křivina (Šindlar, 2004).

4.2 Přípravné a terénní práce – dotazníkové šetření

Pro terénní sociologický průzkum byly vybrány a nafoceny čtyři atributy sídel projevujících se v krajině, kterým jsem se v obecné rovině věnovala v literární rešerši:

4.2.1.1 Dominanta kostelní věže

Obrázek 7: Fotografie reálného stavu – dominanta kostelní věže (srpen 2018)

4.2.1.2 Zeleň zvýrazňující sídlo

Obrázek 8: Fotografie reálného stavu – zeleň zvýrazňující sídlo (srpen 2018)

4.2.1.3 Cesta do sídla

Obrázek 9: Fotografie reálného stavu – polní cesta do sídla, místně nazývaná "Třešňák" (srpen 2018)

4.2.1.4 Stavba nevhodného měřítka

Obrázek 10: Fotografie reálného stavu – stavba nevhodného měřítka (srpen 2018)

Fotografie byly pořízeny v letním období, aby případný květ na jaře, sníh v zimě nebo špatné osvětlení a holé stromy na podzim neovlivnily náladu snímků. Toto by mohlo působit na percepci řešených krajinných znaků. Vyfotografované znaky krajinného rázu byly následně upraveny v programu Adobe Photoshop tak, aby byla

jejich dominance snížena či naopak zvýrazněna do čtyř odstupňovaných fotografií. Fotografie každého znaku byly vždy položeny vedle sebe tak, aby jedna z nich byla ve skutečné podobě a na druhé bylo manipulováno s konkrétním znakem sídla tak, aby bylo možné jednoznačně určit preferenci respondenta při dotazníkovém šetření. Každý pár snímků je vytištěn na jednotlivý papír pouze s označením fotografie A nebo B bez jakéhokoliv popisu. Při samotném dotazování v terénu byla také snaha o vyvarování se jakéhokoliv ovlivňování respondentů. Jakýkoliv popis obrázku by mohl podsouvat dotázanému jiný názor, což je prokázáno pilotním výzkumem vlivu popisu na percepci krajiny Hyškové, Mrázkové a Štýrského (Zelenka, 2008).

Pro následné vyhodnocení proměnných při posuzování výsledků průzkumu, byly do dotazníku vloženy osobní otázky ohledně věkové kategorie, pohlaví, dosaženého vzdělání, velikosti bydliště, zaměstnání a vztahu k zemědělství. Další osobnější otázky například na náboženské vyznání, rasu či zda jsou svobodní nebo ne, nebylo nutné zjišťovat, neboť vliv těchto charakteristik na vnímání krajiny může být minimální. Vzhledem k dotazování i mezi osobami studujícími nebo pracujícími krajinářském oboru, byla tato skutečnost rovněž zahrnuta do hodnocení sesbíraných dat.

Sběr dat proběhl ústním dotazováním v lokalitě, kde byly pořízeny fotografie a v univerzitním kampusu ČZU v Praze. Pro jednotné podmínky byly všem dotazovaným poskytnuty stejné fotografie tištěné na jedné tiskárně, aby rozdíly kvality či různých barev tisku respondenta neovlivnily. S každým respondentem pak byl osobně vyplněn dotazník (vzor Příloha č. 1) autorkou této práce.

Tři hodnocené znaky byly nafoceny v lokalitě dotazování (obec Křivice a okolí) a poslední hodnocený znak (stavba nevhodného měřítka) byla nafocena u obce Mochov ve Středočeském kraji. Terénní šetření byla provedeno v lokalitě převládajících prvků a stavba nevhodného měřítka byla brána jako obecný znak. Jako místní byli tedy počítáni pouze obyvatelé místa šetření a nejbližšího okolí.

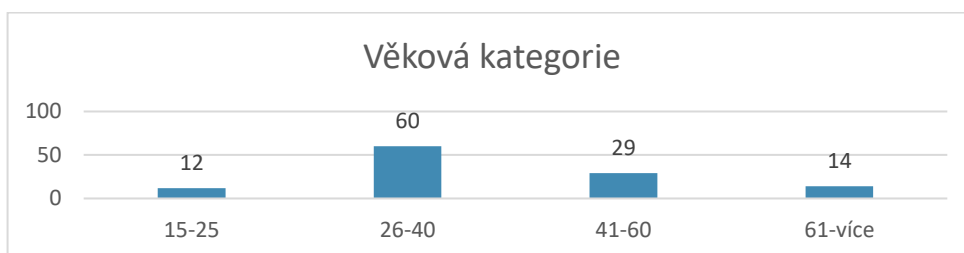
Všechny nasbírané odpovědi byly následně přepsány do souboru v programu Microsoft Excel a pomocí kontingenčních tabulek bylo šetření vyhodnoceno. V

programu R pak bylo hodnocení posouzeno, zda je možné výsledky proběhlého sociologického průzkumu považovat za statisticky významné.

Ze všech nasbíraných dat byly vytvořeny kontingenční tabulky s absolutní a relativní četností zjištěných údajů a tyto byly následně prověřeny pomocí Pearsonova testu dobré shody χ^2 – kvadrát podle Hendla (2015) na závislost odpovědí na jednotlivých proměnných vlastnostech respondentů (pohlaví, věk, vzdělání, velikost bydliště, rezidentura v místě šetření, obor zaměstnání, vztah k zemědělské půdě a zda mají nebo nemají vzdělání či zaměstnání v oboru krajinářství). Nulová hypotéza pro tento test byla u jednotlivých parametrů stanovena takto: „Odpověď respondenta není závislá na vybrané vlastnosti respondenta“. Na základě dále sestavené tabulky očekávaných četností a tabulky relativních četností, při určené hladině významnosti $\alpha = 0,05$, pak bylo vypočteno testové kritérium s rozdělením χ^2 kvadrát se stupněm volnosti $Df = (r-1)(s-1)$ a kritická hodnota. Pokud hodnota testového kritéria byla menší než kritická hodnota, nemohli jsme zamítnout určenou nulovou hypotézu nezávislosti znaků a prohlásili jsme hodnocené proměnné za nezávislé.

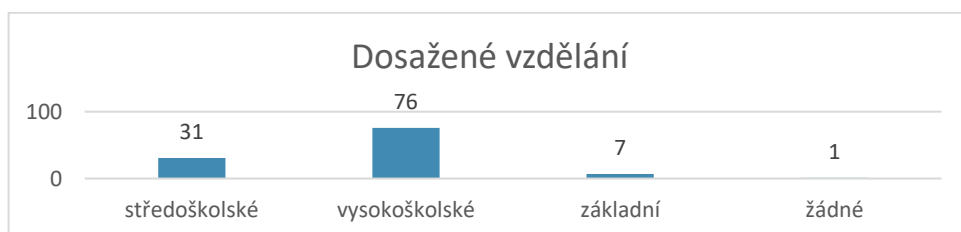
5. Výsledky

Celkem bylo během terénního šetření dotázáno 115 osob, z nichž 23 bylo rezidentů v místě šetření. Z celkového počtu odpovědělo 67 žen a 48 mužů. Respondenti spadali do čtyř věkových kategorií, z nichž nejvíce obsáhlá byla kategorie od 26 do 40 let (60 osob).

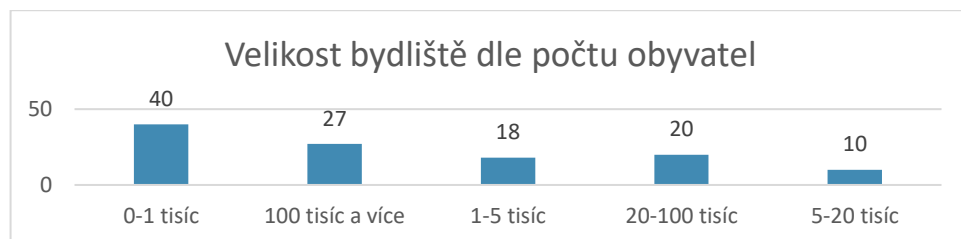
Graf 1: Rozdělení dotázaných dle věkových kategorií (vlastní zpracování)

Dle dosaženého vzdělání bylo osloveno nejvíce osob s dokončeným vysokoškolským vzděláním (76 dotázaných).

Graf 2: Rozdělení dotázaných dle dosaženého stupně vzdělání (vlastní zpracování)

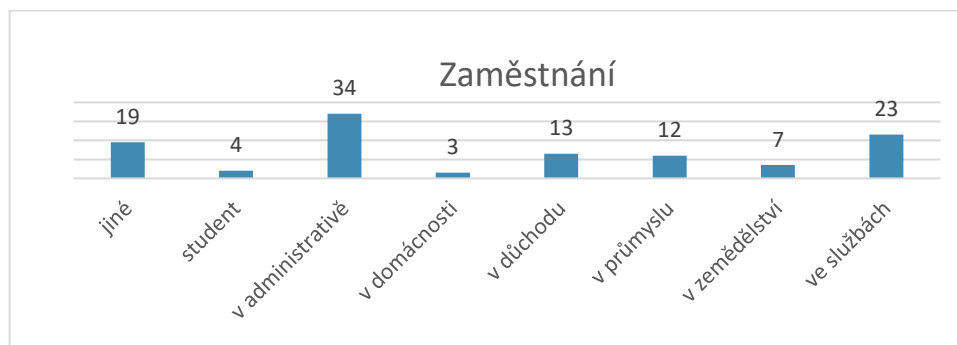
Velikost bydliště u účastníků průzkumu byla rozložena rovnoměrněji. Největší skupinou byly osoby bydlící v nejmenších sídlech do jednoho tisíce obyvatel (40 respondentů).

Graf 3: Rozdělení dotázaných dle velikosti sídla bydliště (vlastní zpracování)

Respondenti byli rozděleni také podle oboru zaměstnání (nejvíce bylo pracujících v administrativě – 34 osob). V neposlední řadě také podle vztahu

k zemědělské půdě. Sedm dotázaných pracuje v zemědělství a 19 z celkového počtu zemědělskou půdu vlastní, ale hospodaří na ní pouze jeden z nich.

Graf 4: Rozdělení dotázaných dle oboru zaměstnání (vlastní zpracování)

Graf 5: Rozdělení dotázaných dle vlastnictví nebo hospodaření na zemědělské půdě (vlastní zpracování)

Vzhledem k provádění průzkumu také mezi studenty ČZU, kteří studují nebo pracují v oboru souvisejícím s krajinářstvím a s ohledem na předmět šetření, byla i tato skutečnost zahrnuta do výsledků. Oslovených osob s krajinářskými znalostmi bylo 38.

téma	možnost	četnost	1	2	3	4
Kostel jako dominanta krajiny	A – reálná fotografie	absolutní	107	72	102	103
		relativní	93,04%	62,61%	88,70%	89,57%
	B – upravená fotografie	absolutní	8	43	13	12
		relativní	6,96%	37,39%	11,30%	10,43%
Zeleň rámuující sídlo	A – reálná fotografie	absolutní	44	28	39	75
		relativní	38,26%	24,35%	33,91%	65,22%
	B – upravená fotografie	absolutní	71	87	76	40
		relativní	61,74%	75,65%	66,09%	34,78%
Cesta do sídla	A – reálná fotografie	absolutní	107	111	112	113
		relativní	93,04%	96,52%	97,39%	98,26%
	B – upravená fotografie	absolutní	8	4	3	2
		relativní	6,96%	3,48%	2,61%	1,74%
Stavba nevhodného měřítka	A – reálná fotografie	absolutní	50	19	13	14
		relativní	43,48%	16,52%	11,30%	12,17%
	B – upravená fotografie	absolutní	65	96	102	101
		relativní	56,52%	83,48%	88,70%	87,83%

Tabulka 1: Absolutní a relativní četnost odpovědí u všech řešených témat

Červeně jsou v tabulce č.2 vyznačeny všechny hodnoty, které lze na hladině významnosti 0,05 prohlásit za signifikantní. Tyto budou dále rozebrány v dalších kapitolách. Žlutě jsou pak zvýrazněny hodnoty na hladině významnosti 0,1. V největší míře se jako významné vlastnosti ukázaly věk respondenta a jeho znalosti v krajinářském oboru.

Sada fotografií	Pohlaví	Věk	Krajinář	Rezident	Vztah k zemědělství	Vzdělání	Bydliště	Změstnání	
Kostel	1	0,801	0,248	0,039	0,000	0,068	0,000	0,155	0,128
	2	0,711	0,701	0,085	0,847	0,107	0,391	0,169	0,081
	3	0,799	0,897	0,659	0,303	0,311	0,040	0,038	0,280
	4	0,533	0,246	0,203	0,222	0,013	0,182	0,448	0,035
Zeleň	1	0,525	0,553	0,315	0,701	0,080	0,152	0,683	0,797
	2	0,308	0,003	0,002	0,158	0,301	0,226	0,860	0,119
	3	0,277	0,097	0,085	0,279	0,168	0,758	0,607	0,228
	4	0,360	0,093	0,010	0,625	0,866	0,620	0,927	0,101
Cesta	1	0,623	0,511	0,066	0,582	0,285	0,809	0,092	0,820
	2	0,490	0,065	0,463	0,799	0,177	0,737	0,932	0,638
	3	0,137	0,028	0,210	0,380	0,638	0,967	0,369	0,822
	4	0,811	0,001	0,607	0,476	0,743	0,891	0,496	0,046
Stavba	1	0,960	0,068	0,001	0,158	0,379	0,609	0,841	0,440
	2	0,118	0,413	0,080	0,167	0,433	0,176	0,732	0,742
	3	0,001	0,071	0,007	0,303	0,060	0,380	0,144	0,248
	4	0,016	0,004	0,028	0,023	0,961	0,051	0,630	0,289

Tabulka 2: Vyhodnocení nezávislosti – hodnoty p-value založené na testu Chi-square po započtení příslušného koeficientu volnosti

5.1 Kostel jako dominanta krajiny

A

1.B

3.B

2.B

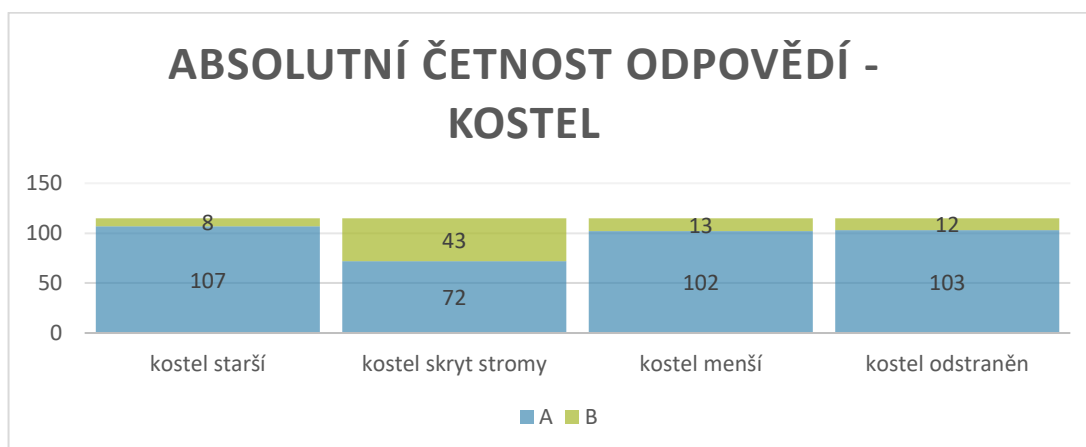

4.B

Obrázek 11: Soubor fotografií k tématu "kostel jako dominanta krajiny" (A - skutečnost, 1.B - starší dominanta, 2.B - dominanta skryta vegetací, 3.B - dominanta zmenšena, 4.B - absence dominanty)

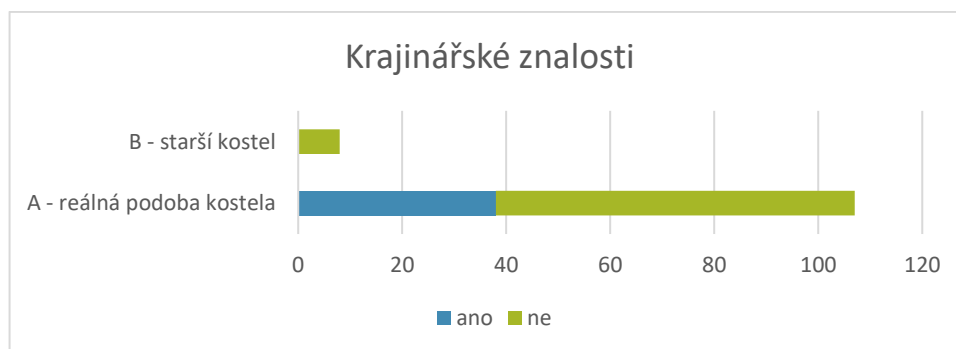
Z průzkumu vyplývá, že naprostá většina dotazovaných dala přednost fotografii reálného kostela, tak jak se ve skutečnosti v krajině uplatňuje, před různě upraveným kostelem působícím starším, zmenšeným dojmem nebo variantou, kdy v krajině tato kulturní dominanta naprosto chybí. U případu, kde je dominanta kostela skryta stromy, pozitivně vnímala více než jedna třetina respondentů snímek s dominantou skrytou vzrostlou vegetací oproti skutečnému obrazu kostela.

Graf 6: Absolutní četnost odpovědí u sady fotografií s tématem kostela jako krajinné dominanty (vlastní zpracování)

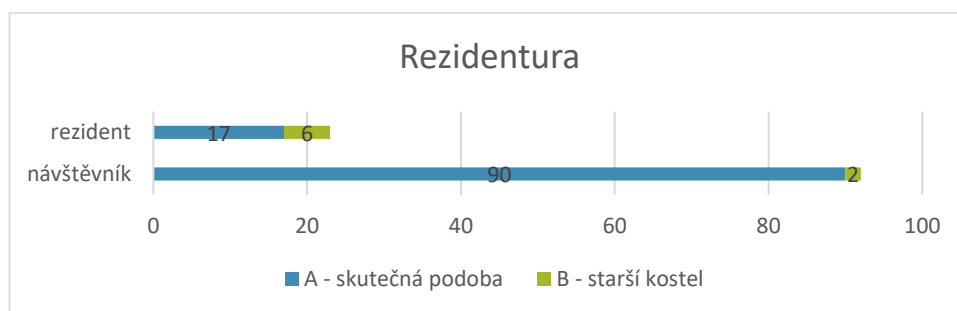
V testu nezávislosti u tématu kostela jako dominanty krajiny největší množství signifikantních proměnných. Jako závislé charakteristiky byly určeny: krajinářské znalosti, rezidentura, vztah k zemědělství, nejvyšší dosažené vzdělání, velikost bydliště i obor zaměstnání u dále popsanych dvojic fotografií s motivem kostela.

U prvního páru fotografií se starší verzi kostela se zdá být významná vlastnost vzdělání nebo zaměstnání v krajinářském oboru. 100% respondentů působících v krajinářském odvětví vnímalo pozitivně variantu krajiny s nověji vypadající dominantou kostela, zatímco 10,4% ze skupiny ostatních dotázaných volilo raději starší verzi.

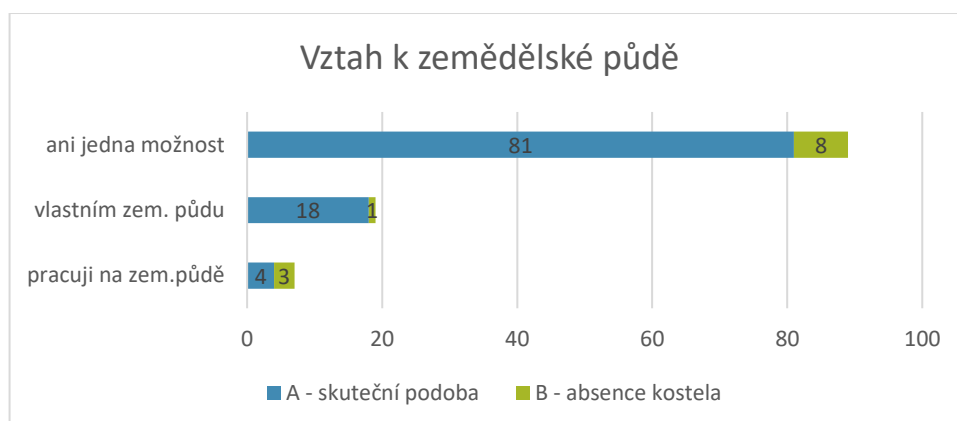
Graf 7: Absolutní četnost odpovědí dle krajinářských znalostí

U stejné sady snímků další význačnou vlastností na hladině významnosti 0,05 je rezidentura. 26,1% rezidentů volili jako krásnější variantu se starší variantou kostela, zatímco návštěvníci tuto možnost vybrali pouze ve 2,2%.

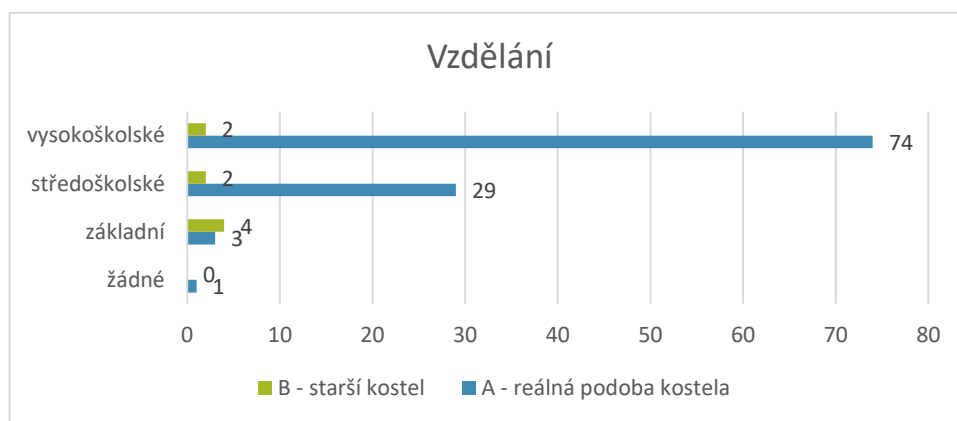
Graf 8: Absolutní četnost odpovědí dle rezidentury

U sady s absencí dominanty kostela je na hladině významnosti α 0,1 důležité, zda respondent hospodaří na zemědělské půdě. Možnost s chybějícím kostelem za hezčí považovalo pouze 5,26% těch, kteří pouze vlastní ornou půdu, a 8,99% ostatních, kteří nemají žádný vlastnický vztah k půdě. Výraznější zálibu v této možnosti ale našlo 42,86% respondentů pracujících v zemědělství. Tyto výsledky je ale třeba posuzovat s rezervou z důvodu velmi malého procenta dotázaných pracujících v zemědělství (6,1%).

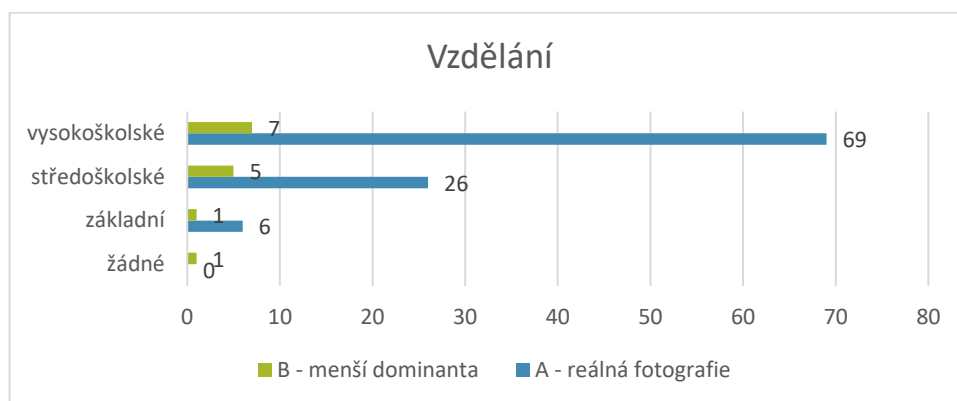
Graf 9: Četnost odpovědí dle vztahu k zemědělské půdě

Signifikantním na hladině významnosti 0,05 se zdá být také stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání. S dosaženým vzděláním klesá líbivost v reálné podobě kostela a u 57,1% respondentů s nejvyšším dosaženým vzděláním základním se dokonce váhy převážily a pozitivně vnímají kostel staršího vzhledu. Opět je možné, že tento výsledek je ovlivněn velmi malým vzorkem dotázaných s tímto stupněm vzdělání.

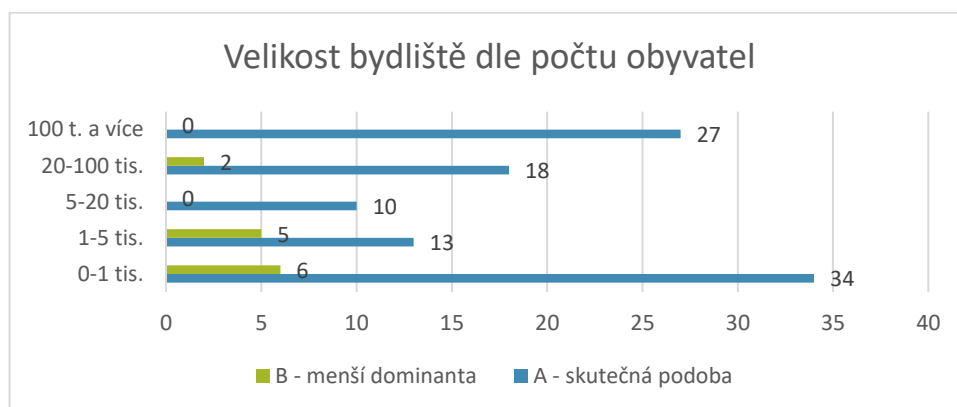
Graf 10: Absolutní četnost odpovědí dle dosaženého stupně vzdělání

Podobně se musíme dívat i na výsledky u sady snímků, kde se srovnávala reálná fotografie s obrázkem se zmenšenou dominantou kostela. Přes 16,1% respondentů se středoškolským vzděláním a 14,3% se základním vzděláním, ale jen 9,2% respondentů s vysokoškolským diplomem se více líbila možnost menšího kostela.

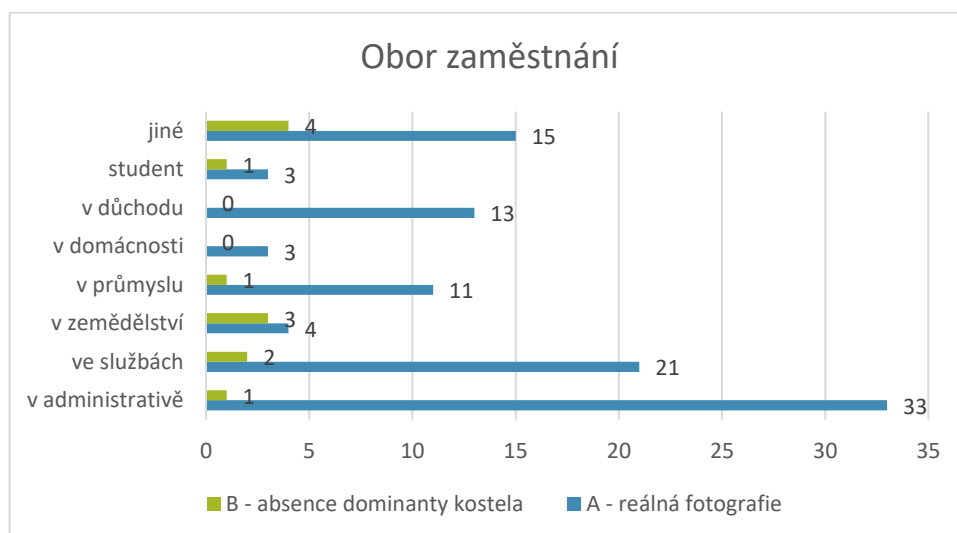
Graf 11: Absolutní četnost odpovědí dle dosaženého stupně vzdělání u páru fotografií se zmenšenou verzí dominanty

Jedinou sadou fotografií, u které se jako statisticky významný atribut zdá být velikost bydliště dotázaného, byl po výpočtu na hladině významnosti 0,05 určen pár fotografií se zmenšenou dominantou kostela. Pozitivně percipují menší kulturní dominantu kostela oproti skutečnosti respondenti žijící v obci o velikosti jeden až pět tisíc obyvatel a to z 27,8%. Tato možnost se zdála hezčí také 15% občanům sídlící do jednoho tisíce obyvatel a 10% respondentů bydlících v obcích o počtu obyvatel od dvaceti do sto tisíc. Ti, kteří ale žijí ve městech nad sto tisíc a v rozmezí pět a dvacet tisíc hlášených obyvatel, volili výhradně variantu skutečné podoby dominanty kostela.

Graf 12: Absolutní četnost odpovědí rozdělená na základě velikosti bydliště dle počtu obyvatel u páru fotografií se zmenšenou dominantou kostela

Jako signifikantní byl určen obor zaměstnání respondentů u dvojice snímků s chybějící dominantou. 100% dotázaných v důchodu a v domácnosti, 97,1% pracujících v administrativě, 91,7% v průmyslu, 91,3% ve službách si vybralo jako hezčí možnost reálného kostela. Opačnou možnost pak volilo celých 25% studentů a dokonce více než 42,9% pracujících v zemědělství.

Graf 13: Absolutní četnost odpovědí dle oboru zaměstnání

5.2 Zeleň rámuující sídlo

A

1.B

3.B

2.B

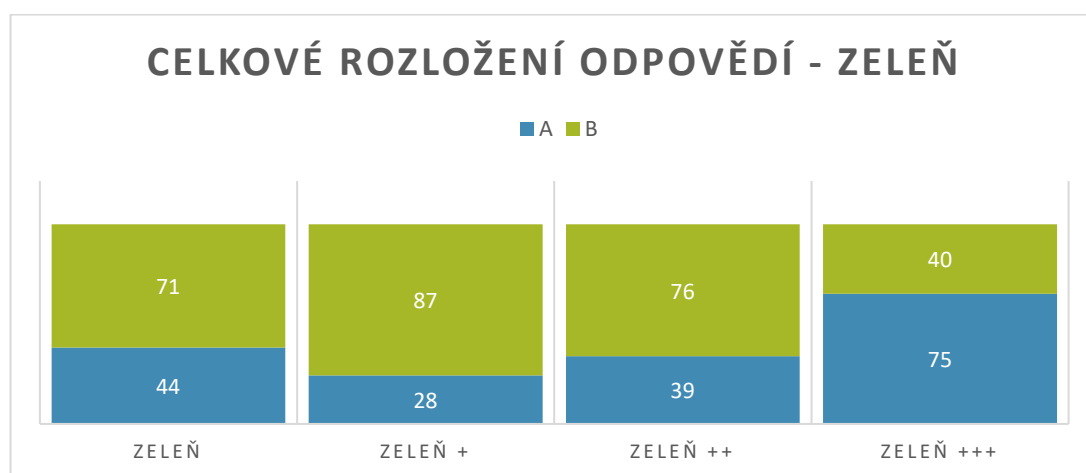

4.B

Obrázek 12: Soubor fotografií k tématu "zeleň rámuující sídlo" (A – skutečnost, 1.B - první navýšení vegetace, 2.B - druhé navýšení vegetace, 3.B - třetí navýšení vegetace, 4.B - navýšením vegetace dochází k zakrytí kostelní dominanty)

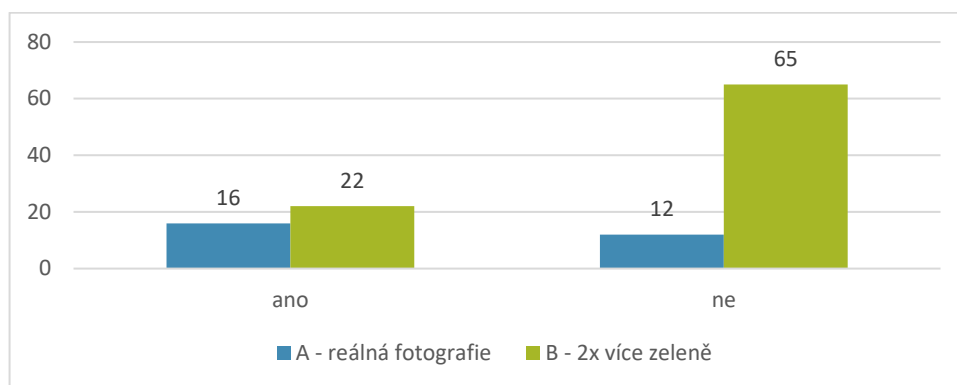
Z grafu vyplývá, že respondenti již nebyli vyhraněni v takové míře jako u tématu dominanty kostela. Jednoznačně ale preferují větší množství zeleně (fotografie B v každém páru). V posledním případě, kdy množství zeleně je navýšeno v takové míře, že zakryje kulturní dominantu kostela, se preference obrací, a to v podobném poměru jako u předchozích sad fotografií. 75 osobám se více líbila reálná fotografie ku 40 lidem, kteří pozitivně viděli variantu s takovým množstvím zeleně, že zakryje kostel.

Graf 14: Absolutní četnosti odpovědí v tématu "Zeleň rámuující sídlo"

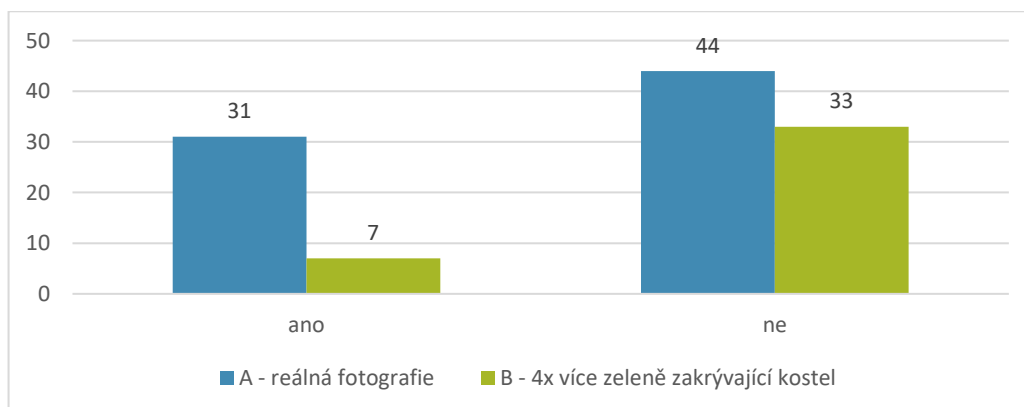
Po otestování znaků na závislost bylo zjištěno, že u otázek týkající se zeleně rámuující sídlo jsou signifikantními znaky respondentů opět věková kategorie a krajinářské znalosti.

Věk je významnou proměnnou u otázky s dvojnásobným navýšením množství zeleně. Více zeleně se zamlouvalo 100 % respondentů ve věku do dvaceti pěti letech, 80 % ve věku 26 – 40 let, 85 % ve věku nad 61 let, ale pouze 51,7 % dotázaných ve věkové kategorii 41 – 60 let.

Graf 15: Rozdělení volby respondentů u otázky 2x více zeleně

Signifikantní jsou krajinářské znalosti pro otázku 2x a 4x více zeleně. Většina otázek má rovnoměrněji rozložené odpovědi s lehkou převahou líbivosti v navyšování zeleně. Zatímco osoby s krajinářskými znalostmi se u prvních tří variant držely přibližně stejného poměru odpovědí ve prospěch více vegetace (17 ku 21, 16 ku 22, 17 ku 21) u posledního se vyhranili proti zakrytí kostela stromy (81,6 % respondentů s krajinářským vzděláním). U verze s dvojnásobným navýšením zeleně dotázaní bez krajinářských znalostí volili významně odlišně a ve větší převaze se jim líbila více možnost B – dvojnásobné navýšení zeleně (84,4 % osob bez krajinářského vzdělání).

Graf 16: Absolutní četnosti odpovědí dle krajinářských znalostí u čtvrté sady fotografií na téma "zeleň rámuje sídlo"

5.3 Cesta do sídla

A

1.B

3.B

2.B

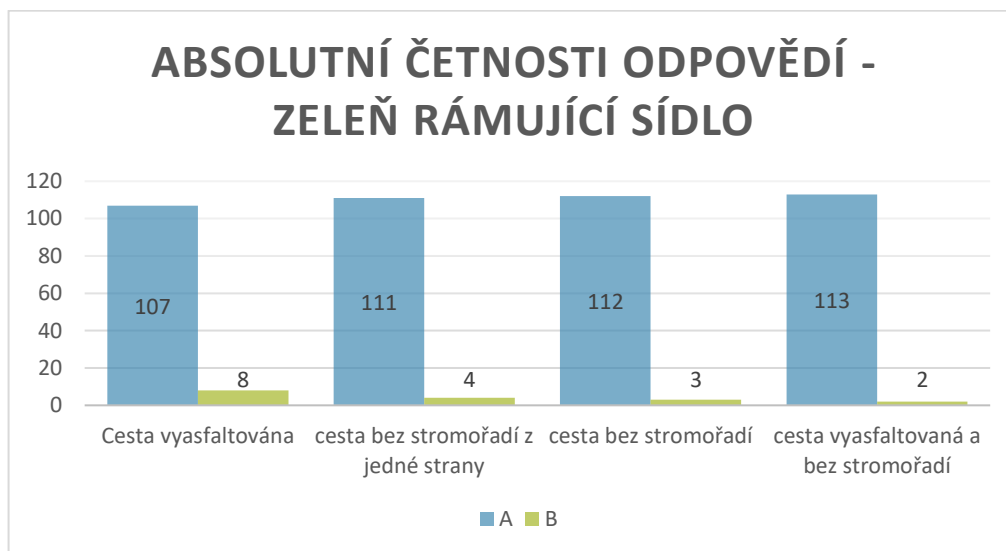

4.B

Obrázek 13: Soubor fotografií k tématu "cesta do sídla" (A – skutečnost, 1.B – vyasfaltovaná cesta, 2.B – odstraněné stromořadí po jedné straně cesty, 3.B – odstraněná vegetace, 4.B – odstraněná vegetace a vyasfaltovaná cesta)

Výsledky porovnávacího dotazování na percepci polní cesty ukazují jasnou preferenci možnosti A – původní podoby cesty do sídla tzn. nezpevněná cesta osázená zelení z obou stran (93 % u první sady až 98,3 % u posledního páru fotografií).

Graf 17: Absolutní četnosti odpovědí všech respondentů u tématu "Cesta do sídla" (vlastní zpracování)

Z testu dobré shody vyplynuly jako signifikantní vlastnosti dotazovaného jeho zařazení do věkové kategorie a obor zaměstnání.

Zatímco při srovnávání fotografií A - původní cesta osázená vzrostlými stromy z obou stran a B – vyasfaltovaná cesta se stejně osázenou zelení volilo možnost B celkem osm respondentů v podobném poměru z každé věkové kategorie, možnost B u třetího páru fotografií (A – skutečnost vs. B – cesta nezpevněná bez stromořadí) volili pouze 3 osoby a to ve věku 41 – 60 let a u třetího páru možnost B (vyasfaltovaná cesta bez zeleně) volili pouze 2 osoby z věkové kategorie do 25 let, kteří jsou zaměstnáni ve službách a v zemědělství.

5.4 Stavba nevhodného měřítka

A

1.B

3.B

2.B

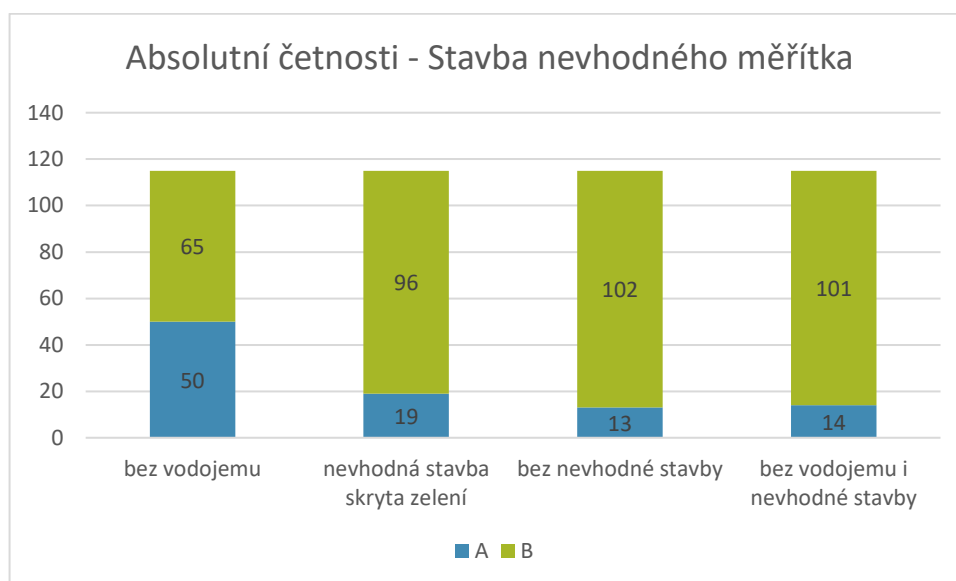

4.B

Obrázek 14: Soubor fotografií k tématu "stavba nevhodného měřítka" (A – skutečnost, 1.B – odstraněn vodojem, 2.B – stavba nevhodného měřítka skryta vegetací, 3.B – odstraněna nevhodná stavba, 4.B – odstraněn vodojem i stavba nevhodného měřítka)

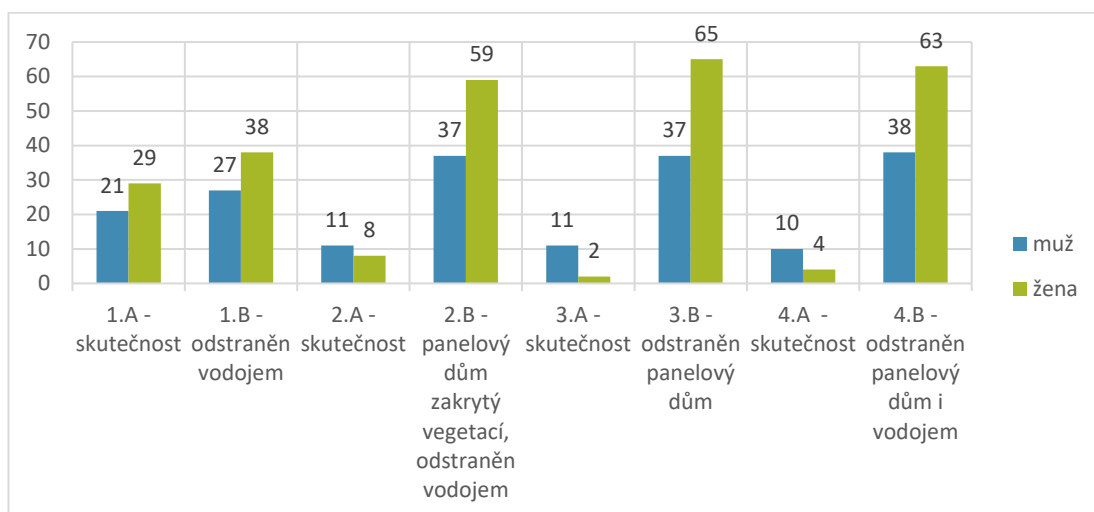
Průzkum ukázal, že většina z výběru preferuje vždy upravený snímek oproti skutečné fotografii se stavbou nevhodného měřítka (v našem případě se jedná o šestipatrový panelový bytový dům) narušující siluetu sídla. Dotazník zabývající se percepcí krajiny se stavbou nevhodného měřítka na okraji sídla prokazuje její negativní hodnocení pozorovateli s výjimkou vnímání vodojemu, který není chápán výlučně negativně. Sada fotografií, kde v možnosti B byl pouze odstraněn vodojem, má výsledky méně vyhraněné. Jako rušivý element chápalo vodojem jenom 56,5 % respondentů.

Graf 18: Absolutní četnosti odpovědí srovnávající fotografie se stavbou nevhodného měřítka (vlastní zpracování)

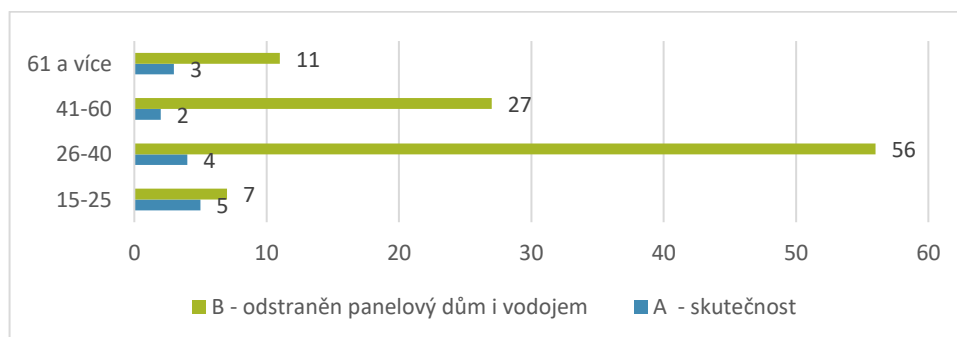
Na základě výpočtů testu Chí kvadrát bylo zjištěno větší množství signifikantních proměnných znaků: pohlaví, věk a krajinářské znalosti. Přestože rezidentura respondenta byla ve čtvrté sadě snímků vyhodnocena jako signifikantní, nebudeme tuto charakteristiku v tomto případě dále rozebírat, protože fotografie pochází z jiné lokality, než je místo šetření, a je tedy pro tuto situaci irelevantní.

Ženám vadila stavba narušující harmonii místa mnohem výrazněji než mužům. Nejmarkantnější je tento rozdíl ve výběru odpovědí u třetího a čtvrtého páru fotografií, kde je odstraněn panelový dům a posléze i vodojem.

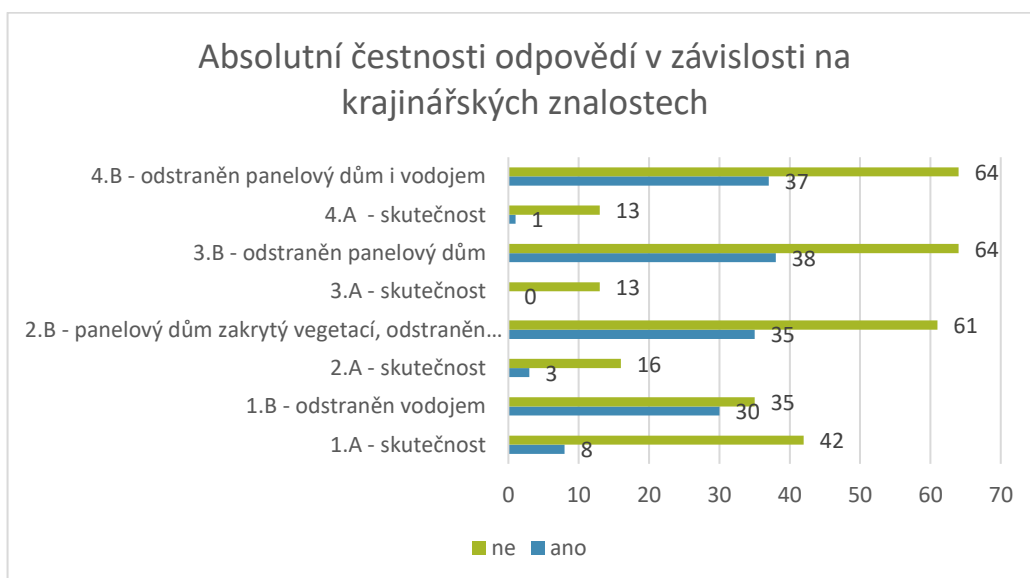
Graf 19: Absolutní četnosti odpovědí v závislosti na pohlaví (vlastní zpracování)

Významnou hodnotu závislosti vykazovalo zařazení do věkové kategorie u čtvrté hodnocené sady fotografií, které srovnávaly reálný pohled s tím, ve kterém je odstraněn panelový dům i vodojem. Přestože se většina shodla na negativním hodnocení těchto staveb, více než 41,6 % osob z věkové kategorie do 25 let hodnotilo tyto stavby pozitivně.

Graf 20: Četnosti odpovědí u čtvrté sady fotografií na téma stavba nevhodného měřítka v závislosti na zařazení do věkové kategorie

Krajinářské vzdělání bylo vyhodnoceno jako signifikantní u třech ze čtyř sad srovnávacího dotazování. Odpovědi u druhé sady se dají považovat za signifikantní na hladině významnosti 0,08.

Graf 21: Absolutní četnosti odpovědí v závislosti na krajinářských znalostech (vlastní zpracování)

Dotázaní s krajinářským vzděláním byli více vyhranění a ve větší míře volili možnost se skrytými či odstraněnými stavbami narušujícími harmonii krajiny a sídla. U prvního páru fotografií srovnávající skutečnost a obrázek s odstraněným vodojemem byl dokonce rozdíl četností odpovědí velmi výrazný. 45,5 % ze skupiny osob bez krajinářských znalostí vnímalo odstranění vodojemu (1.B) negativně, zatímco 78,9 % respondentů s krajinářskými znalostmi tuto možnost hodnotilo pozitivně.

6. Diskuze

Jedním z předpokládaných výsledků provedeného průzkumu bylo, že rezidenti místa šetření budou v převážné míře vnímat pozitivně současnou podobu krajiny, kterou dobře znají, oproti možnosti upraveného obrázku. V otázce dominanty kostela, kde upravenou možností byl dominanta staršího vzhledu, ale 26,1% místních překvapivě viděli reálnou podobu méně negativně než 2,2% návštěvníků. V ostatních otázkách pak usedlíci neměli signifikantně odlišné preference na rozdíl od nerezidentů. Tento výsledek lze vysvětlit tím, že starší vzhled působí původněji a jak prokázalo šetření Fyhriho a kol. (2009) turisté mají pochopení pro rozvojové změny v území.

Kostel jako kulturní dominanta má v krajině dle Lorencové a Gotzmannové (2017) nezastupitelné estetickou hodnotu danou historickým vývojem, což se shoduje s výsledky průzkumu. Přestože ale v tématu „zeleň rámuující sídlo“ většina osob preferovalo vždy větší množství zeleně a u tématu dominanty kostela uživatelé krajiny spatřovali libost převážně v jeho existenci, podstatnými jsou téměř totožné absolutní četnosti odpovědí u otázek dvou různých témat s motivem skrytí kostel zelení. 62,6% dotazovaných se vyslovilo proti variantě kostela schovaného vegetací, což koresponduje s četností dotázaných preferujících kostel zakrytý stromy ve dvojici fotografií k tématu zeleně. 65,2% respondentů zde pozitivně vnímalo reálnou verzi, kde je kostel dobře viditelný. Názory respondentů jsou tedy konzistentní na situaci, kdy je dominanta maskovaná vegetací, bez ohledu na konkrétní použitou fotografii.

Hodnocení krajiny jako vizuálně kvalitní dle šetření Arriazy a kol. (2004) je přímo úměrné stupni divokosti přírody, míře dochovanosti prvků tvořených člověkem a také množstvím vegetace, což odpovídá zjištěným datům provedeného průzkumu. Většina dotázaných považovala obraz tím více pozitivní, čím více se v něm objevovala vegetace a čím více se obraz sídla s dominantou kostela blížil skutečnosti a měřítku obvyklému. Kostel i vegetace dodávají dynamiku vnímané krajině, díky čemuž je krajina percipována jako harmonická.

Ubývání až finální absence dynamického prvku stromořadí podél cesty bylo vnímáno nesporně negativně i vyasfaltování cesty se také shledalo se záporným postojem. Tento výsledek je v souladu se zjištěním Blumentrath a Tveit (2014). Jejich

pátrání prokázalo, že stoupající míra technického vzezření cesty jde ruku v ruce s jeho snižující se vnímanou vizuální kvalitou. Podle nich je hodnota dána také souhrou s historickým, regionálním a užitným začleněním cesty. Jako jeden ze zásadních atributů cesty zvyšující jeho atraktivitu považují vegetační doprovod, ať už je jím stromořadí (jako v našem případě), keře nebo jiné rostlinstvo vysázené plánovitě nebo náletově.

Ve své práci Bański a Wesołowska (2010) popisují jednoduché dřevěné venkovské stavby se sedlovými střechami, které vznikaly před druhou světovou válkou a považují se za tradiční. I kamenné jednopodlažní stavení objevující se po druhé světové lze pokládat za historické archetypy staveb. Mezi šedesátými a osmdesátými lety dvacátého století je pak možné pozorovat velký nátlak na periferie sídel novou zástavbou orientovanou k městu. Tento rozvoj zpravidla nebere ohledy na klasickou vesnici. Mezi takové patří i stavby panelových domů v centrech i na okrajích vsí, kde působí rušivě na harmonii místa a tradiční vzhled místa.

Stavba nevhodného měřítka je dle průzkumu jednoznačně chápána negativně jako narušující prvek krajiny. V našem případě šlo o šestipatrový panelový dům. Významné je zjištění, že ne každá stavba neharmonického měřítka je považována za negativní. V první verzi páru snímků s tímto tématem byl odstraněn pouze vodojem a ukázalo se, že pouze 56,5% dotazovaných považuje tuto stavbu za negativní. Přestože stavba vodojemu je také technickou stavbou, která poškozují harmonii místa, mnoho respondentů vysvětlovalo svou opačnou preferenci tím, že spojení rovinné krajiny a vodojemu patří k sobě. Nedokážou si prý představit jiný způsob, jak dostat vodu k obyvatelům obce a tato informace byla pro jejich volbu rozhodující.

V provedeném průzkumu „Obrazu vesnického sídla v krajině“ byly brány v potaz vybrané demografické a sociologické vlastnosti respondentů, je ale možné, že volba dotázaného byla ovlivněna i aktuálními emocemi, jak dokázal výzkum vizuální percepce a estetického hodnocení kulturních a přírodních prvků krajiny v Rusku a Japonsku E. Petrovy a kol. publikované v roce 2015. Tento výzkum dokázal, že na vnímání obrazu krajiny působí i emocionální rozpoložení člověka. U některých skupin (japonští respondenti) může pak mít větší účinek než u jiných (ruští dotazovaní).

V rámci šetření byly v největším rozsahu klasifikovány jako významné charakteristiky respondenta v průzkumu u mnoha srovnávacích dotazování krajinářské znalosti respondenta a jeho zařazení do věkové kategorie. Dále byly vyhodnoceny jako signifikantní u některých otázek: pohlaví, rezidentura v místě šetření, vzdělání a obor zaměstnání dotázaných. Podobné vysledoval ve svém výzkumu i E. Strumse (1996), který za podstatné také považuje velikost obce, ve které dotázaný žije, pohlaví a obor zaměstnání. V menší míře se pak projevuje dle Strumse (1996) věk a lokalita, ve které respondent žije, což nekoresponduje s mým pozorováním, kdy věková kategorie byla druhý nejpodstatnější atribut. Vliv pohlaví na percepce ale například dokládá průzkum Hyškové a kolektivu (Zelenka, 2008).

Pokládám za zajímavý fakt, že vztah k zemědělské půdě (tedy zda odpovídající vlastní nebo pracuje na zemědělské půdě či nikoli) se v dotazníku neprojevovalo jako zásadní atribut. Je možné, že to bylo způsobeno pouze malým množstvím dotázaných, kteří splňují toto kritérium. Ale také tím, že v rámci mého průzkumu pouze jeden respondent byl vlastníkem zemědělské půdy a zároveň na ní hospodařil, u ostatních může být vazba vlastníka k půdě narušena, pokud ji pouze pronajímá. Rogge (2007) totiž prokázal, že se farmáři dívají na krajinu z jiného pohledu než krajináři a další obyvatelé venkova, protože každý vnímá krajinu dle její funkce, kterou využívá.

Například průzkum profesora Skleničky (Sklenička a kol., 2008) objevil neochotu zemědělců hospodařících v krajině k jakékoliv změně pozitivně orientované k ochraně krajiny. Zemědělci dle Skleničky neuznávají ani minimální míru odpovědnosti za fungující krajinu pro budoucí generace. Převážná část dotázaných zemědělců své pozemky pouze pronajímala a k finanční spoluúčasti při zakládání nových mezí nebo jen soliterních stromů na svém poli se nepostavil kladně žádný z respondentů. Zastínění svého pozemku soliterním stromem naprosto odmítlo 66 % a jen 24 % k tomu bylo ochotno. S umístěním remízku na svém pozemku pak souhlasilo pouze 4 % dotázaných. Profesor Sklenička vysvětluje tento jev dlouhotrvajícím narušením vazby předků s půdou. Příkladem může být získání půdy v restitucích, čímž je vztah majitelů půdy k zemědělské krajině oslaben přetřhanými tradicemi dědění a hospodaření na polích násilným vyvlastňováním za komunistického režimu v 50. letech 20. století.

Výzkum profesorky Librové (Librová, 1987) z osmdesátých let dvacátého století má obdobné výsledky, přestože průzkum byl prováděn nejen mezi zemědělci, také u ostatních skupin obyvatel bylo neuváživé nakládání s krajinou tehdy běžné. Profesorka vykládá výsledky průzkumu mírou závislosti na produkčních schopnostech půdy. Tedy např. pro zachování louky bylo 88 % návštěvníků a celkově pro rozorání louky na ornou půdu bylo 34 % z celkového počtu dotázaných. Další výzkumy (kolektivy Niedermaier či McInneryho) pak prokázaly vazbu mezi ochotou udržovat krajinné prvky a jejich zažitou historickou tradicí. Tedy lidé pečují lépe o ty komponenty, které jsou v konkrétní krajině zvyklostí (Lokoč a Ulčák, 2009).

Výzkum provedený doktorem Lokočem a Ulčákem (2009) mezi zemědělci Valašskokloboucka, Bruntálska a z Hané, ukázal, že zemědělci mají kladný vztah především k těm krajinným prvkům, které jim mohou pomoci při jejich práci (tzn. cesty a příkopy, louky, meze, nebo liniová zeleň), zatímco vyloženě odmítavé stanovisko zaujali k zeleni na mezích, které považují za neestetické „semenišť plevele“.

Lidé obhospodařující půdu jsou ochotni tolerovat a případně se i postarat pouze o malé vodní plochy, přestože pro hospodařící nemají praktickou hodnotu, na rozdíl od zamokřených luk a divoké zeleně, kterou spíše zavrhnou kvůli jejich malému praktickému upotřebení. Lokoč a Ulčák mají tak podobné závěry jako Librová (1987). Dle jejich zjištění je tedy rozhodující pro hospodáře užitná hodnota krajinného prvku pro samotnou produkci (rozdílná pro ekofarmáře a intenzivní zemědělce), a případná závislost na dotačních programech, která je často podmíněná péčí o krajinné prvky. V neposlední řadě důležitým kritériem pro ochotu začleňovat krajinné prvky do svého území bylo vlastnictví půdy. Zemědělec na pronajatém pozemku s nejistou dobou hospodaření byl minimálně otevřen změnám směrem k ekologickému fungování krajiny na úkor obhospodařované plochy (Lokoč a Ulčák, 2009).

Pozitivní vliv pozemkových úprav na strukturu krajiny byl přitom prokázán. Například výzkum Koupilové (2011) na rozsáhlém komplexu katastrálních území v západních Čechách prokázal obrovský krajinoformující potenciál pozemkových úprav. Heterogenita krajiny řešeného území se dle Shannonova indexu diverzity průměrně

zvýšila o 0,12 z předcházejících 1,13. Průměrná délka polních cest se protáhla o 181,68 m/ha, což navýšilo podélná liniová společenstva. Průměrná rozloha enkláv obecně se realizací pozemkových úprav navýšila o 0,16 ha (Koupilová a kol., 2011).

Lze ale pozorovat jisté pozitivní tendence při vytváření rozvojových programů pro podporu venkova Ministerstva zemědělství a Ministerstva pro místní rozvoj ČR, které navazují na podobné trendy EU. Je zde tedy prostor pro změnu vnímání zemědělské výroby od čistě kvantitativního produktivismu k možnostem produkce šetrné k životnímu prostředí, a to jak mezi zemědělci, tak autory dotačních a rozvojových programů nebo jinými zájmovými skupinami (Ungerma, 2001).

Pro ověření dat provedeného šetření by bylo vhodné výzkum provést ve větším měřítku v obecné rovině vnímání krajinných znaků. Pokud by takový výzkum měl statisticky významné výsledky, bylo by možné aplikovat hodnocení do metodiky různých forem krajinného plánování, čímž by se dalo v jisté míře zmírnit množství připomínek veřejnosti a tím procesy urychlit. Samozřejmě bez opomíjení předchozího projednávání těchto procesů aktuálně s veřejností, a to především místní, protože jak i Walker a Ryan (2008) prokázali, ochota místních se zapojit do ochrany krajiny a plánování krajiny s tím spojené, je přímo úměrná úrovni spřízněnosti jejich vztahu k řešené venkovské lokalitě.

7. Závěr

Dosud totiž budoucnost krajiny závisí především na způsobu jejího využívání šetrného k životnímu prostředí (Löw a Míchal, 2003). Krajinné plánování je nástrojem, jehož současnými hlavními vlivy jsou zájmy investorů a developerů. Ti vytvářejí tlak na obecní zastupitelstva s rozhodovacím právem. Jejich přístup vyhrát za každou cenu je často v rozporu s konceptem udržitelného rozvoje. Nicméně díky standardizovaným procedurám Evropské Unie se instituce, které mají na starosti tvorbu politik rozvoje, zásad územního rozvoje i územních a regulačních plánů, mají kam obrátit ve chvílích, kdy jim chybí jejich vlastní pracovní instrukce a normy (Maier, 2014).

V souvislosti s dlouhodobou péčí o krajinu je totiž třeba vyzdvihnout důležitost jak redukce nežádoucích důsledků transformace životního prostředí, tak také aktivní spoluúčast obyvatel. Účelem je naučit lidi přemýšlet o krajině jako by byla v jejich vlastnictví, protože ke svému se vždy chováme jinak: můžeme a zároveň chceme k jejímu osudu mít vlastní stanovisko, kontrolovat ji a rozhodovat o jakémkoliv dění, které se jí dotýká (Kender, 2004).

Průzkumy podobné popsanému v této práci by bylo možné začlenit do procesů plánování krajiny. Respondenti podílející se na těchto postupech mají pocit sounáležitosti a mají zájem na rozvoji „svého“ území. Provedený výzkum prokázal pozitivní percepci kulturní dominanty kostela, zeleně podél cest i lemující sídlo a negativní vnímání staveb poškozujících harmonický obraz vesnic. Vzhledem k výsledkům šetření, je možné předpokládat negativní reakce při pokusu o odstranění nebo zakrytí těchto pozitivních krajinných znaků, anebo pokusu o navržení technických či jiných staveb narušujících vyváženost krajiny.

8. Seznam citované literatury

8.1 Odborné publikace

1. ANGILERI, V., Toccolini, A., 1993: *The assessment of visual quality as a tool for the conservation of rural landscape diversity*. Landscape and Urban Planning, Volume 24, Issues 1–4, S. 105-112. ISSN 0169-2046. (online) [cit. 2019-3-31], Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/0169-2046\(93\)90089-V](https://doi.org/10.1016/0169-2046(93)90089-V).
2. ARRIAZA, M., Cañas-Ortega J.F., Cañas-Madueño J.A., Ruiz-Aviles P., 2004: *Assessing the visual quality of rural landscapes*. Landscape and Urban Planning, Volume 69, Issue 1. S. 115-125. ISSN 0169-2046. (online) [cit. 2019-3-28], Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.10.029>.
3. BAŃSKI, J., Wesołowska, M., 2010: *Transformations in housing construction in rural areas of Poland's Lublin region—Influence on the spatial settlement structure and landscape aesthetics*. Landscape and Urban Planning. Volume 94, Issue 2. S. 116-126. ISSN 0169-2046. (online) [cit. 2019-3-28], Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2009.08.005>.
4. BLUMENTRATH, Ch., Tveit, M. S., 2014: *Visual characteristics of roads: A literature review of people's perception and Norwegian design practice*. Transportation Research Part A: Policy and Practice. Volume 59. S. 58-71. ISSN 0965-8564. (online) [cit. 2019-3-27], Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.tra.2013.10.024>.
5. DAY, C., 2002: *Spirit and place: Healing our environment*, Architectural Press, ISBN 9780750653596
6. Fejfar, M., 2011: ÚSES v sídlech – Problémy s aplikací principů zakládání ÚSES ve městě na příkladech z hl. m. Prahy. In: Zeleň ve městě – město v zeleni, Seminář AUÚP, 7. – 8. října 2010, Praha – Troja. Ústav územního rozvoje. Brno. Str. 66 – 69. ISBN 978-80-87318-18-8.
7. FINGEROVÁ, R., FINGER, J., 2000: „Estetické aspekty krajinného plánování“. In: *Sborník konference Koncepce uceleného krajinného*

- plánování*: 19.-21.6.2000, Lednice na Moravě, Česká republika. Brno: Dům techniky, 2000. S. 67-70.
8. FYHRI, A., Jacobsen, J. K. S., Tømmervik, H., 2009: *Tourists' landscape perceptions and preferences in a Scandinavian coastal region*. Landscape and Urban Planning. Volume 91, Issue 4. S. 202-211. ISSN 0169-2046. (online) [cit. 2019-3-28], Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2009.01.002>.
 9. GEHL, J., 2011: *Life Between Buildings – Using Public Space*. Island Press. Washington – Covelo - London. 200. ISBN 978-1597268271
 10. HENDL, J., 2015: *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Páté, rozšířené vydání. Portál. Praha. ISBN 978-80-262-0981-2.
 11. HORÁČEK, M., 2017: „The architectural rhythm of a small town... is very familiar to us. A Small Town as an Aesthetic Ideal of the Twentieth Century“. In: *Small Town in Eurpes in the 20th and 21st Centuries, Heritage and Development Strategies*, 2017. Praha: Karolinum Press. S. 52 – 73. ISBN 978-80-246-3645-0.
 12. CHÁB, J., STRÁNÍK, Z., ELIÁŠ, M. a kol. 2007: *Geologická mapa České republiky*. 1 : 500 000. 1. vyd. Praha: Česká geologická služba, 1 mapa. ISBN 9788070756669.
 13. JANEČKOVÁ MOLNÁROVÁ, K., SKŘIVANOVÁ, Z., KALIVODA, O., SKLENIČKA, P. 2017: *Rural identity and landscape aesthetics in exurbia: Some issues to resolve from a Central European perspective*. Moravian Geographical Reports, 25(1): 2–12. Doi: 10.1515/ mgr-2017-0001.
 14. JEHLÍK, J., 2013: *Obec a sídlo: o krajině, urbanismu a architektuře*. Praha: Ausdruck Books. ISBN 978-802-6053-996.
 15. KAPLAN, A., Taşkın, T., Önenç, A., 2006: *Assessing the Visual Quality of Rural and Urban-fringed Landscapes surrounding Livestock Farms*. Biosystems Engineering. Volume 95, Issue 3. S. 437-448. ISSN 1537-5110. (online) [cit. 2019-3-28], Dostupné z: doi.org/10.1016/j.biosystemseng.2006.07.011.
 16. KENDER, J., 2004: „Legislativa, ekonomie a management ochrany a tvorby krajiny“. In: *Česká krajina - střecha Evropy: sborník z mezinárodní konference Krajinné inženýrství 2004*, 7. a 8. října 2004,

- Pardubice. Pardubice: Česká společnost krajinných inženýrů - ČSSI, 2004. S. 20-35. ISBN 80-903258-2-3.
17. KLVACĚ, P., HOŘENÍ, K., KRYLOVÁ, R., 2009: „Hajdá do království sedláků – o hledání autenticity v česakých vesnicích v rumunském Banátu“. In: KLVACĚ, Pavel, ed.: *Člověk, krajina, krajinný ráz*. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, katedra environmentálních studií. Brno. S. 72-77. ISBN 978-80-210-5090-7.
 18. KOUPILOVÁ, M. a kol. 2011: „Analýza vlivu vyprojektovaných úprav na land use a vybrané parametry struktury krajiny“. In: *Krajinné inženýrství ...: sborník z konference ...*, 2011. Praha: Česká společnost krajinných inženýrů - ČSSI. S. 20-24. ISBN 978-808-7384-008.
 19. KOVÁŘ, P. 2014: *Ekosystémová a krajinná ekologie*. Vyd. 3. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2788-5.
 20. KUPKA, J. 2010: *Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*. Praha. ISBN 978-80-01-04653-1.
 21. LIBROVÁ, H., 1987: *Sociální potřeba a hodnota krajiny*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně. ISBN 5599687.
 22. LOKOČ, R., ULČÁK, Z., 2009: Percepce krajinných prvků zemědělci – důležitý předpoklad péče o krajinný ráz. In: KLVACĚ, Pavel, ed.: *Člověk, krajina, krajinný ráz*. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, katedra environmentálních studií. Brno. S. 61-71. ISBN 978-80-210-5090-7.
 23. LORENCOVÁ, H., Gotzmannová, M., 2017: *The perception of the urbanized areas in case study of the town Rosice*. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, 65(5): S. 1557–1565. 10.11118/actaun201765051557. (online) [cit. 2019-3-31], Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/320732225_The_Perception_of_the_Urbanized_Areas_in_Case_Study_of_the_Town_Rosice.
 24. LÖW, J., MÍCHAL, I., 2003: *Krajinný ráz*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce. ISBN 80-86386-27-9.
 25. LÖW, J., NOVÁK, J., 2009: „Typy sídelních krajin a jejich plužin. 1 : 2 000 000“. In: HRNČIAROVÁ, Tatiana, MACKOVČIN, Peter, ZVARA, Ivan (eds.). *Atlas krajiny České republiky*. Praha: Stránka | 54

- Ministerstvo životního prostředí ČR; Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i. 332 s. ISBN 9788085116731.
26. MACKOVIČ, V., NOVÁK, P., 2016: „Regenerace zemědělské krajiny v ČR“. In: *Přestavba a regenerace sídel a krajiny: sborník z konference AUÚP, Litoměřice 6.-7.10.2016*, 2017. Brno: Ústav územního rozvoje. S. 64 – 68. ISBN 978-808-7318-560
27. MAIER, K., 2014: „*Changing planning in the Czech republic*“. In: REIMER, Mario, Panagiōtīs GETIMĪS a Hans Heinrich BLOTEVOGEL. *Spatial planning systems and practices in Europe: a comparative perspective on continuity and changes*. London: Routledge, Taylor & Francis Group,. S. 215-235. ISBN 978-0-415-72724-2.
28. NORBERG-SCHULZ, C., 2010: *Genius loci: krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Přeložil Petr KRATOCHVÍL, Pavel HALÍK. Praha: Dokořán, ISBN 978-80-7363-303-5
29. OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., NOVÁK, J., ed., 2013: *Sub urbs: krajina, sídla a lidé*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2226-4.
30. PAŘÍZKOVÁ, K. 2012: Kulturní a estetický rozměr pojmu „krajinný ráz“. *Fragmenta Ioannea Collecta, Suppl.* 2012/5. Centrum ekologického výzkumu a výchovy Svatý Jan pod Skalou. ISSN 1214-5041.
31. PETROVA, E.G., Mironov, Y.V., Aoki, Y., Matsushima, H., Ebine, S., Furuya, K., Petrova, A., Takayama, N., Ueda, H., 2015: *Comparing the visual perception and aesthetic evaluation of natural landscapes in Russia and Japan: cultural and environmental factors* *Progress in Earth and Planetary Science*. 2: 6. (online) [cit. 2019-3-27], Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/s40645-015-0033-x>.
32. ROGGE, E., Nevens, F., Gulinck, H., 2007: *Perception of rural landscapes in Flanders: Looking beyond aesthetics*. *Landscape and Urban Planning*. Volume 82, Issue 4. S. 159-174. ISSN 0169-2046. (online) [cit. 2019-04-02], Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2007.02.006>.

33. SÁDLO, J. 2005: *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*. Praha: Malá Skála. ISBN 80-867-7602-6.
34. SCHMEIDLER, K. 2001: *Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě*. Vyd. 2. Brno: Z. Novotný. ISBN 80-238-6582-X.
35. SKLENIČKA, P. 2003: *Základy krajinného plánování*. Vyd. 2. Praha: Naděžda Skleničková. ISBN 80-903206-1-9.
36. SKLENIČKA, P., Molnářová, K., Brabec, E., Kumble, P., Pittnerova, B., Pixova, K., Salek, M., 2008: *Remnants of medieval field patterns in the Czech Republic: Analysis of driving forces behind their disappearance with special attention to the role of hedgerows*. Agriculture, Ecosystems & Environment. Volume 129, Issue 4. S. 465-473. ISSN 0167-8809. (online) [cit. 2019-03-28], Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.agee.2008.10.026>.
37. SLÁDEK, M., 2015: „Mezi sakrální a desakralizovanou krajinou aneb Česká pobělohorská krajina a její další osudy“. In: BLAŽKOVÁ, Tereza a Petra ČERVINKOVÁ. *Krajina jako antropologická čítanka*. Praha: Togga, spol. s r.o., 2015. Steam. S. 167-174. ISBN 978-80-7476-039-6.
38. SOUČKOVÁ, H., 2002: „Strom v kulturní krajině“. In: NĚMEC, Jan, ed., 2002. *Krajina 2002: od poznání k integraci : Ústí nad Labem 2002*. Praha: Ministerstvo životního prostředí. S. 80-81. ISBN 8072122258.
39. STRUMSE, E., 1996: *DEMOGRAPHIC DIFFERENCES IN THE VISUAL PREFERENCES FOR AGRARIAN LANDSCAPES IN WESTERN NORWAY*. Journal of Environmental Psychology. Volume 16, Issue 1. S. 17-31. ISSN 0272-4944. (online) [cit. 2019-3-27], Dostupné z: <https://doi.org/10.1006/jevp.1996.0002>.
40. SULLIVAN, W. C., 1994: *Perceptions of the rural-urban fringe: citizen preferences for natural and developed settings*. Landscape and Urban Planning. Volume 29, Issues 2–3. S. 85 – 101. ISSN 0169-2046. (online) [cit. 2019-3-28], Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/0169-2046\(94\)90020-5](https://doi.org/10.1016/0169-2046(94)90020-5).
41. SÝKORA, J., 1998: *Venkovský prostor*. Praha: ČVUT. ISBN 80-01-01826-1.

42. SÝKORA, J., 2002: *Územní plánování vesnic a krajiny: urbanismus 2.* 2., přeprac. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2002. ISBN 80-01-02641-8.
43. ŠINDLAR, M., a kol. 2004: *Koncepce ochrany přírody a krajiny Královéhradeckého kraje.* (online) [cit. 2019-24-01]. Dostupné z: <http://gis.kr-kralovehradecky.cz>
44. UNGERMAN, J., 2001: „Venkovská krajina z pohledu očekávaných změn struktury a využívání“. In: MÍCHAL, Igor, ed., 2001. *Tvář naší země - krajina domova: [sborník příspěvků ke konferenci konané ve dnech 21. - 23. února 2001 na Pražském hradě a v Průhonicích]*. Lomnice nad Popelkou: Studio JB. S. 52-56. ISBN 8086512061.
45. WALKER, A. J., Ryan, R. L., 2008: *Place attachment and landscape preservation in rural New England: A Maine case study.* Landscape and Urban Planning. Volume 86, Issue 2. S. 141-152. ISSN 0169-2046. (online) [cit. 2019-3-28], Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2008.02.001>.
46. WEBER, M., 2008: „Vegetační úpravy veřejně užívaných míst v krajině a venkovských sídlech“. In: *Veřejná prostranství - veřejné prostory, sídelní zeleň, krajina v územním plánování: sborník ze semináře AUÚP, Františkovy Lázně, 17.-18.4.2008*, 2008. Brno: Ústav územního rozvoje. S. 30 -34. ISBN 978-809-0392-885
47. ZAJONCOVÁ, D., 2009: Krajinný ráz a ochrana domoviny. In: KLVAČ, Pavel, ed.: *Člověk, krajina, krajinný ráz.* Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, katedra environmentálních studií. Brno. S. 29-34. ISBN 978-80-210-5090-7.
48. ZELENKA, J., 2008: *Percepce krajiny a genius loci.* Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-807-0411-919.
49. ZIBRIN, P., 1988: *Vnímanie urbanistického priestoru.* Bratislava: Alfa. Edícia stavebníckej literatúry (Alfa). ISBN 063-075-87.
50. ZUSKA, V., 2009: „Krajinný ráz a „lidová“ estetika.“ In: KLVAČ, Pavel, ed.: *Člověk, krajina, krajinný ráz.* Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, katedra environmentálních studií. Brno. S. 22-28. ISBN 978-80-210-5090-7.

8.2 Legislativní dokumenty

- Evropská úmluva o krajině, 2000, čerpáno z překladu č.12/2017 Sb. m. s. [cit. 2018-10-01]
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění [cit. 2018-10-01]

8.3 Elektronické zdroje

- Webový portál Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půdy SOWAC GIS [online]. [cit. 2018-12-12] Dostupné z: <https://mapy.vumop.cz/>
- Webový portál Národního památkového ústavu [online]. [cit. 2018-12-12] Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/>
- Webový portál Českého statistického úřadu [online]. [cit. 2018-12-12] Dostupné z: <https://www.czso.cz>
- Národní geoportál INSPIRE Ministerstva vnitra [online]. [cit. 2018-12-12] Dostupné z: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map>
- Webový portál Českého hydrometeorologického ústavu [online]. [cit. 2018-12-12] Dostupné z: <http://portal.chmi.cz/historicka-data/pocasi/mapy-charakteristik-klimatu>

9. Seznam příloh

9.1 Seznam samostatných příloh

Příloha č. 1: Dotazník k průzkumu

Příloha č. 2: Sady fotografií pro terénní dotazování

Příloha č. 3: Tabulka sesbíraných odpovědí v dotazníkovém šetření

9.2 Seznam tabulek

Tabulka 1: Absolutní a relativní četnost odpovědí u všech řešených témat 30

Tabulka 2: Vyhodnocení nezávislosti – hodnoty p-value založené na testu Chi-square po započtení příslušného koeficientu volnosti..... 31

9.3 Seznam obrázků, fotografií a grafů

Obrázek 1: Rozdíly přírodních a produkčních hodnot krajiny v průběhu času (Kovář, 2014) 4

Obrázek 2: Schéma hlavních půdorysných typů raně slovanských vsí (Sýkora, 2002) 6

Obrázek 3: Zvětšování pozemků obdělávaných polí 1950 - 1989 (Sýkora, 1998)..... 9

Obrázek 4: Dokreslení krajiny dynamickým prvkem zeleně (Sýkora, 2002) 18

Obrázek 5: Řešená lokalita na mapě II. Vojenského mapování (dostupné z <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map> [cit.2019-01-25]) 21

Obrázek 6: Ortofoto řešené obce (dostupné z www.mapy.cz [cit.2019-01-25])..... 23

Obrázek 7: Fotografie reálného stavu – dominanta kostelní věže (srpen 2018)..... 24

Obrázek 8: Fotografie reálného stavu – zeleň zvýrazňující sídlo (srpen 2018)..... 24

Obrázek 9: Fotografie reálného stavu – polní cesta do sídla, místně nazývaná "Třešňák" (srpen 2018)..... 25

Obrázek 10: Fotografie reálného stavu – stavba nevhodného měřítka (srpen 2018) 25

<i>Obrázek 11: Soubor fotografií k tématu "kostel jako dominanta krajiny" (A - skutečnost, 1.B - starší dominanta, 2.B - dominanta skryta vegetací, 3.B - dominanta zmenšena, 4.B - absence dominanty)</i>	<i>32</i>
<i>Obrázek 12: Soubor fotografií k tématu "zeleň rámuující sídlo" (A – skutečnost, 1.B - první navýšení vegetace, 2.B - druhé navýšení vegetace, 3.B - třetí navýšení vegetace, 4.B - navýšením vegetace dochází k zakrytí kostelní dominanty)</i>	<i>37</i>
<i>Obrázek 13: Soubor fotografií k tématu "cesta do sídla" (A – skutečnost, 1.B – vyasfaltovaná cesta, 2.B – odstraněné stromořadí po jedné straně cesty, 3.B – odstraněná vegetace, 4.B – odstraněná vegetace a vyasfaltovaná cesta).....</i>	<i>40</i>
<i>Obrázek 14: Soubor fotografií k tématu "stavba nevhodného měřítka" (A – skutečnost, 1.B – odstraněn vodojem, 2.B – stavba nevhodného měřítka skryta vegetací, 3.B – odstraněna nevhodná stavba, 4.B – odstraněn vodojem i stavba nevhodného měřítka).....</i>	<i>42</i>
<i>Graf 1: Rozdělení dotázaných dle věkových kategorií (vlastní zpracování).....</i>	<i>28</i>
<i>Graf 2: Rozdělení dotázaných dle dosaženého stupně vzdělání (vlastní zpracování)</i>	<i>28</i>
<i>Graf 3: Rozdělení dotázaných dle velikosti sídla bydliště (vlastní zpracování)</i>	<i>28</i>
<i>Graf 4: Rozdělení dotázaných dle oboru zaměstnání (vlastní zpracování)</i>	<i>29</i>
<i>Graf 5: Rozdělení dotázaných dle vlastnictví nebo hospodaření na zemědělské půdě (vlastní zpracování).....</i>	<i>29</i>
<i>Graf 7: Absolutní četnost odpovědí u sady fotografií s tématem kostela jako krajinné dominanty (vlastní zpracování).....</i>	<i>33</i>
<i>Graf 8: Absolutní četnost odpovědí dle krajinářských znalostí</i>	<i>33</i>
<i>Graf 9: Absolutní četnost odpovědí dle rezidentury</i>	<i>34</i>
<i>Graf 10: Četnost odpovědí dle vztahu k zemědělské půdě</i>	<i>34</i>
<i>Graf 11: Absolutní četnost odpovědí dle dosaženého stupně vzdělání</i>	<i>35</i>
<i>Graf 12: Absolutní četnost odpovědí dle dosaženého stupně vzdělání u páru fotografií se zmenšenou verzí dominanty</i>	<i>35</i>
<i>Graf 13: Absolutní četnost odpovědí rozdělená na základě velikosti bydliště dle počtu obyvatel u páru fotorafií se zmenšenou dominantou kostela</i>	<i>36</i>
<i>Graf 14: Absolutní četnost odpovědí dle oboru zaměstnání</i>	<i>36</i>

<i>Graf 15: Absolutní četnosti odpovědí v tématu "Zeleň rámuující sídlo"</i>	<i>38</i>
<i>Graf 16: Rozdělení volby respondentů u otázky 2x více zeleně</i>	<i>39</i>
<i>Graf 17: Absolutní četnosti odpovědí dle krajinářských znalostí u čtvrté sady fotografií na téma "zeleň rámuující sídlo"</i>	<i>39</i>
<i>Graf 18: Absolutní četnosti odpovědí všech respondentů u tématu "Cesta do sídla" (vlastní zpracování).....</i>	<i>41</i>
<i>Graf 19: Absolutní četnosti odpovědí srovnávající fotografie se stavbou nevhodného měřítka (vlastní zpracování)</i>	<i>43</i>
<i>Graf 20: Absolutní četnosti odpovědí v závislosti na pohlaví (vlastní zpracování)...</i>	<i>44</i>
<i>Graf 21: Četnosti odpovědí u čtvrté sady fotografií na téma stavba nevhodného měřítka v závislosti na zařazení do věkové kategorii.....</i>	<i>44</i>
<i>Graf 22: Absolutní četnosti odpovědí v závislosti na krajinářských znalostech (vlastní zpracování).....</i>	<i>45</i>